

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Nicolas Pérez

NÁKLADY ÚPADKU

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miroslav Sedláček, LL.M., Ph.D.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování diplomové práce (uzavření rukopisu): 27. listopadu 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Vlastní text této práce bez poznámek pod čarou má 158.250 znaků včetně mezer.

V Praze dne 27. listopadu 2023

Nicolas Pérez

Poděkování

Děkuji mé nejbližší rodině, která při mně vždycky stála v dobrém i ve zlém. Děkuji, že mi bylo umožněno studovat a za veškerou podporu při studiu a v životě. Dále patří mé velké poděkování JUDr. Miroslavu Sedláčkovi LL.M., Ph.D. za jeho nekonečnou trpělivost, za skvělé vedení mé práce, cenné rady a všechny ty konzultace, které mě dovedly do zdárného konce. V neposlední řadě děkuji také Natálii Kurkové za její milé přátelství a všechny ty praktické studijní rady (nejenom s informačním systémem), které mi pomohly dojít až sem.

Obsah

OBSAH	
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	
ÚVOD	1
1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA	3
1.1. VÝZNAM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	3
1.1.1. Právní pohled	3
1.1.2. Funkční pohled	5
1.1.3. Politický pohled	5
1.1.4. Ekonomický pohled	6
1.1.5. Dílčí shrnutí	7
1.2. NĚKTERÉ ZÁSADY INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	8
1.2.1. Maximalizace poměrného uspokojení věřitelů	8
1.2.2. Rychlost a hospodárnost	9
1.3. ÚPADEK	12
1.3.1. Ekonomický pohled	12
1.3.2. Právní pohled	13
1.4. EKONOMICKÉ PROBLÉMY ÚPADKU	16
1.4.1. Společně sdílený statek	16
1.4.2. Nesourodost nároků	17
1.5. IMPLICITNÍ DOHODA MEZI VĚŘITELI	18
1.5.1. Strategické náklady	20
1.5.2. Zachování agregované hodnoty	20
1.5.3. Administrativně právní náklady	21
1.6. PŘÍČINY ÚPADKU	21
1.6.1. Finanční krize	21
1.6.2. Ekonomická krize	23
1.6.3. Výpadek likvidity	24
2. DĚLENÍ NÁKLADŮ	25
2.1. NÁKLADY CIVILNÍHO ŘÍZENÍ	25
2.1.1. Obecné náklady	25
2.1.2. Zvláštní náklady	26
2.1.3. Placení nákladů řízení	27
2.1.4. Hrazení nákladů řízení	27
2.2. VZTAH K INSOLVENČNÍMU ŘÍZENÍ	29
2.2.1. Náhrada nákladů insolvenčního řízení	29
2.2.2. Náhrada nákladů incidenčního sporu	30
2.3. EKONOMICKÉ NÁKLADY	30
2.3.1. Přímé náklady	31
2.3.2. Nepřímé náklady	33
2.3.3. Náklady finanční krize	35
2.3.4. Vybrané empirické výzkumy přímých a nepřímých nákladů	36
3. INSOLVENČNÍ SPRÁVCE	38
3.1. POSTAVENÍ INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE	38
3.1.1. Právní pohled	38
3.1.2. Ekonomický pohled	40
3.2. ODMĚNA INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE	41
3.2.1. Obecně k odměně	41
3.2.2. Vznik pohledávky na odměnu	42
3.2.3. Vyúčtování odměny	42
3.2.4. Rozhodnutí insolvenčního soudu o odměně	43
3.2.5. Záloha na odměnu	44
3.2.6. Pohledávka za majetkovou podstatou	45
3.3. DRUHY A SLOŽKY ODMĚNY	46
3.3.1. Odměna za přezkum přihlášené pohledávky	47

3.3.2.	<i>Odměna z výtěžku pro zajištěné a nezajištěné věřitele</i>	48
3.3.3.	<i>Odměna v reorganizaci</i>	49
3.4.	DALŠÍ OTÁZKY SPOJENÉ S ODMĚNOU INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE	49
3.4.1.	<i>Kdy nelze odměnu určit</i>	49
3.4.2.	<i>Procesní obrana proti výši odměny</i>	50
4.	VÝDAJE NA TŘETÍ OSOBY	52
4.1.	ODPOVĚDNOST INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE	52
4.1.1.	<i>Zajištění odbornosti</i>	53
4.1.2.	<i>Zaměstnanci insolvenčního správce</i>	54
4.2.	ČINNOST INSOLVENČNÍHO SPRÁVCE	55
4.2.1.	<i>Předběžný a následný souhlas</i>	56
4.2.2.	<i>Základní činnosti</i>	58
4.2.3.	<i>Mimořádné činnosti</i>	59
4.2.4.	<i>Náklady na externí poradce Sberbank CZ, a.s. v likvidaci</i>	59
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	65
	SEZNAM LITERATURY	65
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	67
	SEZNAM JUDIKATURY	67
	ABSTRAKT	72

Seznam použitých zkratek

InsSprT	Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a náhradách jejich nutných výdajů
IZ	Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v účinném znění
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1992 Sb., Listina základních práv a svobod v účinném znění
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, v účinném znění
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, v účinném znění
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v účinném znění
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
ZIS	Zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, v účinném znění
ZKV	Zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání v posledním účinném znění
ZOK	Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), v účinném znění
ZSP	Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích v účinném znění
ZSS	Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a o státní správě soudu (zákon o soudech a soudcích), v účinném znění

Úvod

Jako téma této práce jsem si vybral náklady úpadku v insolvenčním řízení. Smyslem insolvenčního řízení z makroekonomického pohledu je zajistit, aby došlo k přesunu aktiv od neúspěšných podnikatelů k podnikatelům, kteří pro ně najdou lepší (hospodárnější) využití.¹ Ekonomická analýza práva (*law and economics*) zároveň klade na zákonodárce požadavky, aby za účelem navýšení společenského blahobytu byla upřednostněna taková legislativa, která eliminuje společenské a hospodářské náklady.² Legislativa by tak měla mít pozitivní dopad na společenský blahobyt, čímž se myslí zlepšení života konkrétních lidí. Právo, které nerespektuje tento cíl, by mělo být opuštěno jako společensky neefektivní.³ Uvedené se v kontextu insolvenčního práva projevuje jako požadavek, aby k výše popsanému přesunu aktiv docházelo při nízkých nákladech a zároveň co možná nejrychleji.

Insolvenční řízení je zároveň jedním z možných způsobů opuštění trhu, jakým mohou ekonomicky neúspěšné subjekty uvolnit místo jiným, novým podnikatelským subjektům, čímž dochází k podpoře procesu kreativní destrukce.⁴ Uvolněná místa má právo zaplnit každý, protože každý má právo podnikat, jak plyne z čl. 26 odst. 1 LZPS: „Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.“ Podnikání je tak nutné podporovat. V tomto ohledu se vyslovil také Ústavní soud, když uvedl, že: „*podnikání je podmínkou hospodářského a sociálního rozvoje společnosti jako celku*.“⁵ Právo by v této souvislosti mělo umožňovat jednoduché podmínky pro rychlé zahájení podnikatelské činnosti a zároveň to, aby v případě neúspěchu mohl neúspěšný subjekt z trhu odejít, a to co při nejnižších společenských nákladech. Insolvenční právo v této rovině má tedy v této souvislosti významnou národohospodářskou roli.

Na základě těchto předpokladů jsem vymezil následující výzkumnou otázku: „*Snižuje insolvenční právo efektivně náklady řízení?*“ Pro její zodpovězení nejprve v práci popisují

¹ ARTLOVÁ, M., PLAČEK, J., SMČKA, L. *Parametry insolvenčních řízení ve vyspělých zemích a jejich závislost na výkonnosti ekonomik*. VŠE, 2014 [Dostupné online na <https://www.vse.cz/eam/246>; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

² MELZER, F. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 189.

³ DUŠEK, L., MONTAG, J. *Ekonomický přístup ke zkoumání práva: přehled metodologie a nástin příležitostí pro výzkum v České republice*. Jurisprudence, 2016, č. 6, str. 39–48.

⁴ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 39.

⁵ Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 504/03 ze dne 25. listopadu 2003.

ekonomické základy platné právní úpravy, abych se ve druhé části práce ve třetí čtvrté kapitole zabýval konkrétními procesními instituty českého insolvenčního práva souvisejícími s přímými náklady úpadku. Mezi tyto náklady patří zejména odměna insolvenčního správce a náklady na externí poradce, které mohou být hrazeny z majetkové podstaty za splnění podmínek dle § 39 odst. 2, 3 IZ.

Práce obsahuje úvod, čtyři samostatné kapitoly a závěr. Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny na podkapitoly. Práce je zaměřená na náklady úpadku korporátních dlužníků a pokud nevyplývá z kontextu jinak, dlužníkem se myslí obchodní korporace podle ZOK. V první a druhé kapitole je pracováno převážně se zahraniční literaturou. Ve třetí a čtvrté kapitole je více pracováno s tuzemskou odbornou literaturou a rozhodovací praxí českých soudů. Práce je založena na kvalitativním přístupu. Zkoumaná problematika nákladů úpadku je rozebrána v procesních a ekonomických souvislostech. Ekonomická literatura je zastoupena převážně zahraniční literaturou autorů píšících s tendencemi k ekonomické analýze práva. Ekonomická analýza práva je vědeckým přístupem k právu založeným částečně na empirických pozorování (v tomto ohledu práce ve druhé kapitole obsahuje výsledky vybraných statistických výzkumů na téma nákladů úpadku) a dále na zkoumání, výkladu a hodnocení práva v ekonomických souvislostech.⁶ Ekonomický přístup k insolvenčnímu právu je obzvláště příhodný, když, jak uvidíme, úpadek je především ekonomickým jevem, který je regulován právem. Tento přístup je v práci podpořen kvalitativními deskriptivními metodami, kterých jsem užil zejména ve třetí a čtvrté kapitole. Analytickou metodu jsem užil zejména při výkladu a interpretaci soudních rozhodnutí. Při výkladu zákonných ustanovení jsem používal zejména výklad jazyková a teologický. Dále jsem místy uváděl anglické překlady popisovaných institutů, a to zejména s ohledem na dostupnost anglicky psané literatury.

⁶ BROULÍK, J., BARTOŠEK, J. Ekonomický přístup k právu. In: *Epravo.cz* [online], 19. října 2015. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/ekonomicky-pristup-k-pravu-99286.html> [navštíveno dne 1. listopadu 2023].

1. Teoretická východiska

1.1. Význam insolvenčního řízení

Insolvenční řízení je zvláštním druhem civilního řízení, které je vystavěno na kolektivním principu se specifickým předmětem, kterým je výlučně úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka a způsob jeho řešení. Úpadek dlužníka je podmínkou postupu podle insolvenčního zákona, jinak není možné využít insolvenční řízení k prostému vymáhání peněžitých dluhů proti dlužníku, který nevykazuje známky úpadku, nebo kterému úpadek bezprostředně nehrozí.⁷ Úpadkem, nebo také bankrotem, se v obecné češtině rozumí objektivní nemožnost dlužníka zaplatit své dluhy.^{8,9} V centru dění insolvenčního práva tak stojí dlužník a jeho dluhy, respektive věřitelé a jejich pohledávky. Insolvenční řízení pak představuje zvláštní platformu s povinnou účastí, na které dochází k vypořádání majetkových vztahů dlužníka některým z vybraných způsobů řešení úpadku pod dohledem nestranného a nezávislého soudu.

Smysl a účel této zvláštní konstrukce lze hledat v různých přístupech, které jsem v následující části rozdělil a pojmenoval podle hlavních cílů, které jsou pro daný přístup charakteristické. Jedná se o přístup právní, funkční, politický a ekonomický.

1.1.1. Právní pohled

Ochrana práv. V obecném právním smyslu je insolvenční řízení zvláštním druhem civilního procesu, který kombinuje prvky nalézacího a vykonávacího řízení.¹⁰ Civilní proces F. Zoulík definuje jako: „*soubor právních vztahů vznikajících v důsledku postupu (procesních úkonů) soudu a dalších procesních subjektů a při poskytování ochrany soukromoprávním a některým jiným právním vztahům*“.¹¹ V tomto ohledu je insolvenční řízení také souborem

⁷ TARANDA, P. § 1 In: HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš a kol. Insolvenční zákon. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 3.

⁸ Z italského původu „*banka rotta*“ – rozbitá lavice; Italští bankéři poskytovali ve středověku své služby v ulici na lavicích. Pokud nebyli schopni splnit své dluhy, pak jim kolegové lavice rozbili, čímž bylo jejich podnikání de facto znemožněno srov. SMOLÍK, P. in: in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 196.

⁹ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 5. listopadu 2023. „<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=upadek>“.

¹⁰ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 41.

¹¹ ZOULÍK, F. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 30.

procesních právních vztahů, jejichž smyslem je poskytovat ochranu soukromoprávním vztahům, zejména majetkoprávním vztahům, a to za přítomnosti problémů, které plynou z mnohosti dlužnickových věřitelů.

Problémy, které z mnohosti věřitelů plynou, jsou problémem společně sdíleného statku a problémem nesourodosti nároků, které jsou popsány na jiném místě této práce.¹² Na tomto místě ale mohu již uvést, že postup podle pravidel nalézacího a vykonávacího řízení, které ovládá zásada priority, nevede při mnohosti dlužnickových věřitelů a nedostatku majetku k uspokojení všech k efektivní ochraně práv. Správně podle důvodové zprávy k IZ tomu brání okolnost, že: *„při mnohosti dlužnickových závazků a nedostatku prostředků k jejich krytí, by použitím obvyklých právních prostředků byli někteří věřitelé vůči ostatním zvýhodněni, ať již proto, že splatnost jejich pohledávek nastává dříve nebo z jiných důvodů.“*¹³

Chráněna mají být nejen práva věřitelů, ale také práva dlužníka, na jejichž ochranu není možné rezignovat. Příkladem je problematika tzv. šikanózních insolvenčních návrhů. Šikanózní návrh je věřitelský návrh na zahájení insolvenčního řízení, který obsahuje nepravdivé údaje a jehož hlavním smyslem je poškodit dlužníka (jedná se o zneužití práva).¹⁴ Zahájení insolvenčního řízení na základě neodhaleného šikanózního návrhu vede ke vzniku ekonomických nákladů na rub poctivého dlužníka (buď ve formě poškození dobré pověsti, nebo jiných nákladů obětované příležitosti).¹⁵ Podle důvodové zprávy k „antišikanózní“ novele insolvenčního zákona totiž platí, že: *„...Praxe jednoznačně ukázala, že informace o pouhém zahájení insolvenčního řízení je ze strany veřejnosti automaticky vnímána tak, že se daný subjekt nachází ve finančních problémech...“*¹⁶ Presumpce finančních problémů dlužníka je pak zdrojem nepřímých nákladů úpadku, které budou rozvedeny na jiném místě této práce.¹⁷

Insolvenční právo tedy v tomto ohledu slouží k poskytování ochrany majetkových práv věřitelů a dlužníka.

¹² Viz kapitola 1.4 této práce.

¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 5640/2015 ze dne 28. června 2017.

¹⁵ DURÁŇOVÁ, P. Šikanózní insolvenční návrh a pověst právnické osoby. Online. In: *Epravo.cz*. 23. března 2018. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/sikanozni-insolvenčni-navrh-a-povest-pravnicke-osoby-107300.html> [Navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹⁶ Důvodová zpráva zákona č. 334/2012 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a občanský soudní řád.

¹⁷ Viz kapitola 2.3.2 této práce.

1.1.2. Funkční pohled

Funkční pohled se zaměřuje na věřitele a upřednostňuje funkci insolvenčního řízení jako nástroje ke kolektivnímu vymáhání dluhů. Tento pohled vychází z oboru práva a ekonomie a jeho největším zastáncem je T. Jackson.¹⁸ Hlavním cílem insolvenčního řízení je v tomto pojetí dosáhnout co nejvyššího uspokojení věřitelů v souladu s principem maximalizace. Hlavním problémem je vyřešit otázku, jak zvýšit hodnotu majetkové podstaty a jak výslednou hodnotu rozdělit mezi nároky, které existovaly před zahájením insolvenčního řízení.¹⁹ Výsledkem tohoto pojetí je upřednostnění práv věřitelů a nastavení pravidel řízení tak, aby bylo věřitelsky orientované a aby sloužilo k hladkému kolektivnímu vymáhání dluhů, které existovaly před zahájením insolvenčního řízení.

1.1.3. Politický pohled

Druhá šance. Jiný pohled nenahlíží na insolvenční řízení jako na nástroj pro vymáhání dluhů, ale upřednostňuje funkci sociální, tj. nástroj pro realizaci sociální politiky. V širším smyslu se potom jedná o politiku odpuštění, akt milosrdenství. Podle Ústavního soudu sociální funkce tkví v tom, že je dlužník zbaven nezvladatelného dluhu a je mu umožněno navrátit se do hospodářského a společenského života.²⁰ Cílem je tedy poskytnout dlužníkovi druhou šanci. Kořeny této úvahy sahají až do Starého zákona. V biblickém Izraeli bylo zavedeno milostivé léto, kdy každých sedm let měla být otrokům navrácena svoboda, veškerá úroda z polí měla být věnována chudým a veškeré dluhy měly být odpuštěny. Každých padesát let potom měla být zcizená půda vrácena původním vlastníkům nebo jejich dědicům.²¹ Co se obecného odpuštění dluhu týče, nalezneme obdobu individuálního milostivého léta také v českém insolvenčním zákoně. Jedná se o způsob řešení úpadku dlužníka, fyzické osoby, oddlužením ve smyslu § 4 odst. 1 písm. c) IZ, jehož smyslem je za splnění podmínek dlužníkovi odpustit zbývající dluhy, které nebyly uspokojeny v průběhu insolvenčního řízení. Pohledávky věřitelů však ukončením

¹⁸ JACKSON, T., *Bankruptcy Law and Collective Action*. Washington, D. C.: Harvard University Press, 1986, str. 3.

¹⁹ FINCH, V. in: FINCH, V. *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles*. Second edition (2009). Cambridge: University Press, str. 33.

²⁰ Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. února 2014.

²¹ SUTHERLAND, J., R., *The Ethics of Bankruptcy: A Biblical Perspective*. Journal of Business Ethics (1988) náklad 7, číslo 12, str. 923.

insolvenčního řízení nezanikají, ale pouze jsou oslabeny úroveň naturálních obligací.²² Tento pohled upřednostňuje sociální funkci insolvenčního řízení před funkcí ekonomickou a týká se zejména fyzických, nikoli právnických osob (právnické osoby, které nejsou podnikateli, mohou o oddlužení požádat, ale podle komentářové literatury se v praxi takové případy nevyskytují).²³ Chráněn je zejména dlužník, nikoli věřitel.

1.1.4. Ekonomický pohled

Ekonomický pohled se uplatní při úpadku právnických osob (v českém kontextu obchodních korporací podle ZOK). Tento pohled se zabývá přesunem tzv. reziduálního nároku (*residual claim*) ze společníků na věřitele. Nárokem se zde nemyslí právo uplatnitelné u soudu, tj. význam, který má nárok v právní češtině.²⁴ Reziduální nárok má více významů. P. Kuhn chápe reziduální nárok jako právo na veškerý kladný zbytek výsledku hospodaření obchodní korporace, který zbude po uhrazení všech existujících dluhů (v tomto směru P. Kuhn počítá také s veškerým majetkem, který kdy obchodní korporace utřžila, tj. včetně vyplacených dividend aj.).²⁵ Obdobně T. Richter chápe reziduální nárok jako nárok společníka na peněžní toky a majetek společnosti zbylé poté, co jsou zcela uspokojeny fixní nároky věřitelů.²⁶ Obecně lze shrnout, že reziduálním nárokem („*reziduum*“ v překladu „*zbytek*“) se rozumí právo společníka obchodní korporace (společníka s.r.o. nebo akcionáře a.s.) na zbytek hospodářského výsledku společnosti po uhrazení všech fixních závazků. Neboli to, co proteče ke společníkům poté, co dojde k uhrazení fixních nároků.

V solventní obchodní korporaci je s reziduálním nárokem spojeno hlasovací právo, protože ekonomie vychází z předpokladu, že nejlepší rozhodnutí činí ty subjekty, které z něj nejvíce profitují (mají ke správnému rozhodnutí nejlepší motivaci).²⁷ Společníci tak mohou prostřednictvím zvoleného statutárního orgánu ovlivnit, jakým způsobem budou aktiva

²² SPRINZ, P., CHYTIL, P. § 414 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 3.

²³ CHYTIL, P. § 4 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5.

²⁴ KNAPP, V., *Teorie práva*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck 1995, str. 197.

²⁵ KUHN, P. in: ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P., *Zákon o obchodních korporacích*, (komentář), 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 86, marg. 1 – 2.

²⁶ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 39.

²⁷ EASTERBROOK, F. H., FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge (MA): Harvard University Press, 1991, str. 69.

společnosti alokována k jejich ekonomické využitelnosti. Dokud budou aktiva poskytovat dostatečný výnos k hrazení fixních závazků, tak o budoucnosti společnosti rozhodují společníci, protože nesou mezní výnosy a mezní náklady z daného rozhodnutí.²⁸ Pokud se ale společnost dostane do úpadku, pak z ekonomického pohledu je reziduální nárok společníků na zbytek hospodářského výsledku fakticky vymazán, protože zbylý majetek nebude stačit k uhrazení fixních závazků věřitelů a ke společníkům neproteče nic. Nově to jsou věřitelé, kteří z alokace aktiv profitují, a proto by také měli přijímat alokační rozhodnutí, protože k nim mají nejlepší motivaci. Úpadkem společnosti se tak fakticky věřitelé mají stát novými vlastníky společnosti.²⁹

Ekonomický pohled tak na insolvenční řízení nahlíží jako na právní mechanismus, který slouží k přesunu reziduálního nároku ze společníků na věřitele. Cena za využití tohoto mechanismu představuje náklad, který se označuje jako náklad úpadku (*bankruptcy costs*).³⁰

1.1.5. Dílčí shrnutí

V první kapitole jsem popsal různé přístupy k insolvenčnímu řízení, které popisují totéž, ale se zaměřením na jiný aspekt řízení. Popsal jsem přístup právní, který přistupuje k insolvenčnímu řízení jako k nástroji k ochraně soukromých práv, a pohled funkční, který vyzdvihuje roli insolvenčního řízení jako nástroje ke kolektivnímu vymáhání dluhů. Dále jsem popsal pohled politický, který akcentuje sociální funkci insolvenčního řízení ve vztahu k fyzickým osobám, a v poslední řadě pohled ekonomický, který se zaměřuje na přesun reziduálního nároku ze společníků obchodní korporace na věřitele.

V následujících kapitolách se zaměřím na další vybrané aspekty insolvenčního řízení, přičemž budu vycházet zejména z přístupu funkčního a ekonomického. Dlužníkem dále v této práci budu rozumět pouze kapitálové obchodní korporace podle ZOK, (pro které je charakteristické omezené ručení za dluhy společnosti), ledaže bude v konkrétním případě uvedeno jinak. Náklady úpadku budu chápat jako náklady za využití mechanismu insolvenčního řízení, které slouží k přenosu reziduálního nároku ze společníků na věřitele, přičemž jsou to právě věřitelé a jejich náklady, které stojí v centru této práce.

²⁸ Mezní výnos vyjadřuje celkový přírůstek výnosu při zvýšení nákladů o jednu jednotku.

²⁹ RICHTER, T. in: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 87.

³⁰ BREALEY, R., A., MYERS, S., C. a ALLEN, F., *Principles of corporate finance*. 13. vydání. New York: nakladatelství McGraw-Hill, 2020, str. 485.

1.2. Některé zásady insolvenčního řízení

Zvláštní účel insolvenčního řízení si vyžaduje modifikaci některých základních zásad, na kterých stojí občanské soudní řízení. Vedle základního ústavního práva na spravedlivý proces, které je nutné zajistit také v podmínkách insolvenčního řízení, a dále zásad civilního procesu (dispoziční zásada, projednací zásada, zásada oficiality a veřejnost aj.), insolvenční právo obsahuje některé zvláštní zásady, které se uplatní pouze v insolvenčním řízení. Jedná se zejména o zásadu maximalizace poměrného uspokojení věřitelů. Dále insolvenční právo pro účely dosažení zásady maximalizace modifikuje některé zásady civilního řízení, jako například zásadu rychlosti a hospodárnosti vyjádřené v § 6 OSŘ (tuto zásadu je možné v poměrech insolvenčního zákona označit za *akcelerovanou zásadu rychlosti*, jak bude dále vysvětleno).

Není cílem této práce zabývat se všemi zásadami insolvenčního řízení. Detailní přehled zásad zpracoval T. Richter.³¹ Pro účely této práce níže rozvádím ty zásady, které jsou významné z pohledu ekonomie úpadku, tj. nákladů insolvenčního řízení.

1.2.1. Maximalizace poměrného uspokojení věřitelů

Hlavním cílem insolvenčního řízení je dosažení maximálního poměrného uspokojení věřitelů.³² Tento cíl je deklarován hned v úvodním ustanovení § 1 písm. a) IZ, podle kterého platí, že soud dlužníkům úpadek nebo hrozící úpadek vyřeší takovým způsobem, aby bylo dosaženo co *nejvyššího* a zásadně poměrného uspokojení dlužníkových věřitelů. Tento princip je nutné vykládat pouze ve vztahu k věřitelům, kteří své pohledávky do insolvenčního řízení přihlásili (tj. není možné v insolvenčním řízení zohledňovat zájmy věřitelů, kteří své pohledávky do řízení nepřihlásili, protože nejsou předmětem řízení). Dále podle P. Chytila není možné tuto zásadu aplikovat ani na věřitele, kteří své pohledávky do řízení přihlásili záměrně v excesivní výši.³³ T. Richter princip maximalizace uspokojení věřitelů označuje za základní organizační princip insolvenčního řízení (podle mého názoru se tak příklání k funkčnímu pojetí insolvenčního řízení, jak bylo popsáno výše) a za základní vodítko pro interpretaci

³¹ RICHTER, T. in: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 208 – 232.

³² KOZÁK, J. in: KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 2.

³³ CHYTIL, Petr. § 5 In: SPRINZ, Petr, JIRMÁSEK, Tomáš, ŘEHÁČEK, Oldřich, VRBA, Milan, ZOUBEK, Hynek a kol. *Insolvenční zákon*. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5. [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

insolvenčního zákona.³⁴ Podobně se vyjádřil také Ústavní soud, podle kterého účelem insolvenčního řízení je: „*uspořádání právních poměrů a v tomto rámci dosažení rychlého, hospodárného a co nejvyššího (poměrného) uspokojení (všech) věřitelů*“.³⁵

Striktně ekonomický přístup vidí princip maximalizace uspokojení věřitelů jako vůdčí zásadu insolvenčního řízení. Insolvenční právo by se v tomto ohledu nemělo pokoušet o nic jiného, než o zajištění maximalizace uspokojení věřitelů a všechna pravidla insolvenčního práva by měla zajistit, že návratnost investic věřitelů bude maximalizována.³⁶ Dosažená míra uspokojení věřitelů je potom ekonomickým měřítkem úspěšnosti insolvenčního řízení, přičemž každý náklad insolvenčního řízení je v přímém protikladu se zásadou maximalizace. V tomto směru lze uzavřít, že insolvenční právo by mělo náklady identifikovat a pokusit se o jejich eliminaci pro zajištění hladkého řízení v souladu s vůdčí zásadou maximalizace.

1.2.2. Rychlost a hospodárnost

Zásada rychlosti a hospodárnosti je pro svoji významnost jednou ze zásad, která je explicitně uvedena v ustanovení § 5 písm. a) IZ, které zní: „*insolvenční řízení musí být vedeno tak, aby žádný z účastníků nebyl nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn a aby se dosáhlo rychlého, hospodárného a co nejvyššího uspokojení věřitelů*“. Apel na rychlost zákonodárce vtělil do insolvenčního zákona zavedením velkého množství formálních pořádkových lhůt, jejichž smyslem je nezadržitelně posouvat řízení vpřed.³⁷

Vedle pořádkových lhůt obsahoval insolvenční zákon také zákonné fikce pro některé procesní úkony. Příkladem za všechny byl § 399 odst. 2 IZ ve znění do 9. září 2010, podle kterého pokud se dlužník (FO) žádající o oddlužení nedostavil bez důvodné omluvy na schůzi věřitelů, na které byla jeho účast povinná, pak se mělo za to, že vzal návrh na oddlužení zpět. Ústavní soud zrušil dané ustanovení pro jeho rozpor s dispoziční zásadou. Dispoziční zásada je totiž projevem autonomie vůle v civilním procesu a podle Ústavního soudu platí, že: „*Procesní práva, která jsou odvozena ze zásady dispoziční, jsou vyhrazena výlučně nositelům těchto práv formou dispozičních procesních úkonů; z povahy těchto dispozičních procesních úkonů*

³⁴ RICHTER, T. in: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 217.

³⁵ Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ze dne 11. července 2017.

³⁶ FINCH, V. in: FINCH, V. *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles*. Second edition (2009). Cambridge: University Press, str. 32.

³⁷ Např. lhůta k podání přihlášení pohledávek podle § 110 odst. 3 IZ.

vyplývá, že nemohou být obsahem právní fikce, tj. nemůže být stanoveno, že někdo vzal návrh zpět, ačkoliv tak neučinil.“³⁸

Jinými slovy není možné dělat z insolvenčního řízení automat na řešení úpadku dlužníka, byť z ekonomického pohledu toto pravidlo dávalo smysl (účinně snižovalo transakční náklady státu a věřitelů). V tomto směru tedy rychlost řízení nemůže být vůdčí zásadou. Vždy musí být komplementární k jiným zásadám, na kterých stojí civilní proces a insolvenční řízení. Podle důvodové zprávy dále platí, že pořádkové lhůty samy o sobě nemohou zajistit rychlost řízení, ale vždy záleží na přístupu procesních subjektů, respektive jejich procesní aktivitě.³⁹ V tomto směru tak konstrukce insolvenčního řízení dává možnost aktivistického přístupu soudce, respektive zkušenosti soudců daného soudu mohou mít zásadní vliv na délku řízení (např. průměrná délka řízení od podání návrhu do prohlášení úpadku u Krajského soudu v Plzni byla naměřena 962 dní oproti průměrné délce u Městského soudu v Praze, která činila 674 dní).⁴⁰

Rychlost řízení sama o sobě ale nestačí. Zásada rychlosti nemůže být aplikovaná izolovaně, protože rychlé řízení, které nevede k efektivní ochraně práv, postrádá účel, i když dosažení rychlého insolvenčního řízení bylo jedním z hlavních cílů při přijímání insolvenčního zákona.⁴¹ Ústavní soud se v tomto směru opakovaně vyjádřil, když například uvedl, že: „Proces, byť by byl garantován jako „rychlý“, by neměl rozumného smyslu, pokud by nebyl spravedlivý, negarantoval spravedlivý výsledek, tedy (mj.) pokud by v něm neměl každý možnost domáhat se ochrany svého práva (jde o pojmovou součást procesu)“.⁴² Insolvenční řízení, byť by mělo být rychlé, musí účastníkům zajistit právo na spravedlivý proces dle čl. 36 LZPS. Obdobně se vyjadřuje také P. Taranda, podle kterého celkem logicky nemůže být rychlosti řízení obětováno věcně správné rozhodnutí.⁴³

Insolvenční řízení by dále mělo být hospodárné, neboli levné a efektivní. Nemělo by docházet k zbytečnému zatěžování majetkové podstaty, neměly by být prováděny nadbytečné procesní úkony apod. Obdobně se k zásadě hospodárnosti vyjadřuje také Komise OSN

³⁸ Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 19/09 ze dne 27. července 2010.

³⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

⁴⁰ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 84.

⁴¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

⁴² Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 14/10 ze dne 1. července 2010.

⁴³ TARANDA, P. § 5 In: HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš a kol. *Insolvenční zákon*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 47 [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

pro mezinárodní obchodní právo v modelovém zákoně k insolvenčním. Doporučení říká, že: „*Hospodárnost je vedle rychlosti a efektivity důležitým aspektem správně fungujícího insolvenčního řízení...*“.⁴⁴ Jinými slovy insolvenční řízení by mělo být rychlé, zejména v úvodních fázích při osvědčování dlužníkovu úpadku, a levné z pohledu celkových nákladů řízení. Zejména by právní úprava neměla zatěžovat procesní subjekty požadavky na zbytečné procesní úkony nebo přesouvat náklady úpadku z dlužníka na věřitele.

Podle mého názoru je zásada rychlosti a hospodárnosti jednou z nejvýznamnějších zásad insolvenčního řízení. Nejedná se však o běžnou rychlost, jak ji chápeme v poměrech civilního procesu. V podmínkách občanského řízení je kladen důraz především na to, aby byla věc rozhodnuta v rozumném časovém horizontu a bez zbytečných průtahů. Zdlouhavé řízení totiž podle Ústavního soudu vede k obecnému: „...*podlamování důvěry jednotlivců v to, že justice je schopna náležitě právo nalézat a chránit. Z toho pak vyplývá i ztráta důvěry nejen v právo samotné, ale i v demokratický stát...*“⁴⁵ Uvedené se uplatní také v insolvenčním řízení, avšak rychlost pro insolvenční řízení neznamena pouze právní jistotu, ale také míru dosažitelného uspokojení věřitelů. Rychlé řízení, které proběhne v rozumném časovém horizontu totiž snižuje pravděpodobnost vzniku pohledávek souvisejících se správou a údržbou majetkové podstaty, které se hradí v režimu pohledávek za majetkovou podstatou a představují limitaci míry poměrného uspokojení věřitelů.⁴⁶

Jedná se o zásadu komplementární se zásadou maximalizace poměrného uspokojení věřitelů, protože dlužníkuv majetek není v čase statický. Jeho obchodní závod představuje živý organismus, který byl po určitou dobu neefektivně spravován, což byl v první řadě důvod, proč bylo zahájeno insolvenční řízení. Smyslem insolvenčního řízení by proto v této souvislosti mělo být co nejrychlejší vyjasnění majetkových vztahů a odklizení problémů souvisejících s úpadkem dlužníka, aby dlužníkovu aktiva mohla být co nejrychleji navrácena do ekonomického života s plnou kapacitou.

⁴⁴ UNCITRAL. *Legislative guide on Insolvency Law*. (2004) str. 63, odst. 76.

⁴⁵ Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 36/04 ze dne 20. dubna 2004.

⁴⁶ TARANDA, P. In: HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 682.

1.3. Úpadek

Středobodem insolvenčního řízení je zjištění úpadku dlužníka. V následujících kapitolách se proto budu věnovat pojmu úpadek, nejprve z pohledu ekonomického a následně z pohledu právního.

1.3.1. Ekonomický pohled

Úpadek je ekonomickým jevem, který ekonomie popisuje jako objektivní stav, kdy dlužník není schopen dostát svým finančním závazkům, ke kterým se zavázal.⁴⁷ Rozlišuje se mezi úpadkem ve formě platební neschopnosti a předlužením. Platební neschopnost (*technical insolvency*) znamená, že dlužník vlivem nedostatku peněžní hotovosti není schopen zaplatit své splatné peněžité závazky. Předlužením (*insolvency in bankruptcy sense*) se na druhou stranu rozumí objektivní stav, kdy hodnota závazků přesahuje hodnotu aktiv. Tedy skutečná hodnota jmění dlužníka (součet hodnoty všech finančních a nefinančních aktiv) je záporná.⁴⁸ Obecně řečeno pak úpadek v ekonomickém smyslu znamená, že dlužník nebude moci bez vnější pomoci po ekonomické stránce dále fungovat.⁴⁹

Úpadek ve formě platební neschopnosti je úpadkem zjevným, protože dlužníkovi věřitelé budou zpravidla bezprostředně informováni o neuhrazených splatných dlužích a budou moci na situaci reagovat.⁵⁰ Předlužení na druhou stranu bude probíhat vůči věřitelům skrytě, dokud se neprojeví navenek jako platební neschopnost. Informace o ekonomické situaci obchodních společností jsou totiž jen omezeně veřejně dostupné a v závislosti na velikosti dané společnosti rozdílně podrobné.⁵¹ To je taky důvodem, proč institucionální věřitelé začleňují do úvěrových smluv doložky o informačních povinnostech dlužníků, kteří jsou povinni průběžně poskytovat informace o své ekonomické situaci, a tím dochází k alespoň částečnému odklizení informační

⁴⁷ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 19.

⁴⁸ ALTMAN, E., HOTCHKISS, E., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt*. 3. vydání. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006, str. 5.

⁴⁹ TARANDA, P. k § 3 In: HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. (komentář)*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 23 [dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

⁵⁰ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 24.

⁵¹ Podle § 9 zákona č. 563/1991 Sb. o účetnictví jsou účetní jednotky povinny vést účetnictví v plném nebo zjednodušeném rozsahu v závislosti na tom, pod jaký druh účetní jednotky spadají (nebo taky zjednodušené účetnictví viz § 1f zákona).

asymetrie.⁵² Podle P. Sprinze a J. Schönfelda je většina věřitelských návrhů založena na argumentaci platební neschopnosti právě z důvodů silné informační asymetrie neboli nedostatečného množství informací o dlužníkově ekonomické situaci.⁵³

Předlužení na druhou stranu charakterizuje situaci, kdy hodnota dlužníkově majetku převyšuje hodnotu jeho závazků. Při stanovení hodnoty majetku se bere v úvahu také další správa majetku a očekávané peněžní toky z toho plynoucí. Jakým způsobem ocenit dlužníkově majetek je tak stěžejní otázkou, jejíž odpověď ovlivní úsudek o úpadku dlužníka. Ocenit majetek dlužníka je možné různými metodami, přičemž výběr konkrétní metody může v konkrétním případě vést k různým výsledkům (blíže bude vysvětleno v následující kapitole).

1.3.2. Právní pohled

Právní úprava insolvenčního zákona vychází z ekonomický předpokladů úpadku. Právo chápe úpadek v ekonomickém smyslu jako hmotněprávní stav, který se procesně zjišťuje prostřednictvím dvou testů úpadku upravených v § 3 IZ. Pouze zjištění úpadku dlužníka přitom ospravedlňuje zvláštní soudní proces podle insolvenčního zákona. Nastavení normativních kritérií úpadkových testů tak působí jako vstupní brána do insolvenčního řízení. Test likvidity (*cash flow test*) se užívá pro zjištění platební neschopnosti. Test předlužení, nebo taky rozvahový test (*balance sheet test*), slouží k zjištění úpadku ve formě předlužení.

Insolvenční zákon dále obsahuje možnost řešit hrozící úpadek dlužníka ve smyslu § 3 odst. 5 IZ. Takový dlužník v ekonomickém smyslu není v úpadku, ale jsou zde důvodné předpoklady, že se do úpadku ve formě platební neschopnosti v blízkém časovém horizontu dostane. Koncept hrozícího úpadku je pro svou vágnost předmětem odborné kritiky.⁵⁴ V následujících podkapitolách krátce popíšu jednotlivé základní insolvenční testy a upozorním na některé významné souvislosti s předmětem této práce.⁵⁵

⁵² Srov. čl. 21 Modelové smlouvy o úvěru České bankovní asociace z roku 2012 [Dostupné online na <https://cbaonline.cz/upload/550-standard-27-syndikovane-uvery-externi.pdf>; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

⁵³ SPRINZ, P., SCHÖNFELD, J. in. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, komentář k § 3 IZ, marg. 53.

⁵⁴ SPRINZ, P., SCHÖNFELD, J. in. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, komentář k § 3 IZ, str. 19.

⁵⁵ TARANDA, P. § 5 In: HÁSOVÁ, Jiřina, MORAVEC, Tomáš a kol. Insolvenční zákon. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 47 [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

1.3.2.1 Test likvidity

Test likvidity dle § 3 odst. 1 IZ stanoví kumulativně, že dlužník je v úpadku, pokud: (i) má více věřitelů; (ii) více závazků po více než 30 dní po splatnosti; a (iii) tyto závazky není schopen plnit. Pro usnadnění důkazní situace jsou dále konstruovány vyvratitelné právní domněnky dle § 3 odst. 2 IZ, jejichž smyslem je přesunout břemeno tvrzení a břemeno důkazní na dlužníka, který má nejlepší informace o svém ekonomickém stavu. Tím se právo vypořádává s problémem informační asymetrie a snižuje náklady řízení. Není cílem této práce dopodrobna rozebírat jednotlivé způsoby osvědčování dlužníkového úpadku. Na tomto místě můžeme však uvést, že konstrukce vyvratitelných právních domněnek zvolená insolvenčním zákonem posiluje postavení věřitelů v insolvenčním řízení a šetří jejich náklady na dokazování dlužníkového úpadku. Z ekonomického pohledu se jedná o efektivní rozložení práv a povinností mezi účastníky řízení, protože náklady bude vynakládat dlužník, který by je měl mít nejmenší.

Nejvyšší soud však dovodil, že se domněnky dle § 3 odst. 2 IZ nepoužijí pouze při osvědčování úpadku dlužníka v první fázi insolvenčního řízení, ale i: „...v dalších případech, kdy insolvenční zákon váže vznik případných práv a povinností na stav úpadku dlužníka. Tak je tomu např. ...jde-li o neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění (§ 240 odst. 2 IZ), popř. o neúčinnost zvýhodněných právních úkonů (§ 241 odst. 2 IZ)...“.⁵⁶ Na tomto místě souhlasím s T. Richterm, který uvedené rozhodnutí považuje za kontroverzní s ohledem na skutečnost, že třetí osoby zpravidla nedisponují dostatečnými informacemi o ekonomickém stavu dlužníka (právě vlivem informační asymetrie).⁵⁷ Tento výklad má přitom dalekosáhlé důsledky mimo insolvenční svět, když v rámci odpůrčích sporů mohou být napadána právní jednání až jeden rok zpátky před zahájením insolvenčního řízení.⁵⁸ Výklad Nejvyššího soudu zvyšuje transakční náklady na straně věřitelů, kteří, vědomi si nebezpečí odporovatelnosti, musí vynakládat prostředky na překonávání informační asymetrie, zda se dlužník v době právního jednání nenachází v úpadku pro uplatnění vyvratitelné právní domněnky. Problém spatřuji zejména v případě domněnky podle § 3 odst. 2 písm. b) IZ, podle které se má za to, že je dlužník v úpadku, pokud má dva a více věřitelů, jejichž pohledávky proti dlužníkovi jsou minimálně tři měsíce po splatnosti. Zejména v koncernových vztazích totiž bývá zvykem, že mezi členy

⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 14/2012 ze dne 29. dubna 2014, (113/2014 Sb. rozh.).

⁵⁷ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017.

⁵⁸ Podle § 109 odst. 4 IZ počítáno ode dne, kdy došlo v insolvenčním rejstříku ke zveřejnění vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení.

koncernu existují pohledávky po splatnosti, které se nevymáhají. Třetí strana přitom nemá objektivní možnost si uvedené ověřit.

Dále dlužník nebude v úpadku ve formě platební neschopnosti, pokud k výpadku plateb došlo vlivem tzv. druhotné platební neschopnosti. Druhotná platební neschopnost je způsobena protiprávním jednáním třetí osoby, v důsledku čehož dojde u dlužníka k výpadku likvidity. Pokud dlužník prokáže, že bude schopen podle § 143 odst. 3 IZ v době tří měsíců po splatnosti svých peněžitých závazků platební neschopnost odvrátit, insolvenční soud návrh zamítne.⁵⁹

1.3.2.2 Test předlužení

Test předlužení dle § 3 odst. 4 IZ stanoví, že dlužník je v úpadku, pokud: (i) má více věřitelů; a zároveň (ii) souhrn jeho závazků přesahuje hodnotu jeho majetku. Při zjišťování hodnoty majetku se přihlédnou k hodnotě dosažitelné při další správě dlužníkovy majetku, případně k dalšímu provozování jeho podniku. Proces zjišťování hodnoty majetku P. Sprinz rozdělil na dvě fáze. V první fázi (statické fázi) se zjišťuje, zda výše dluhů přesahuje hodnotu majetku (aktiv) dlužníka. Pokud ano, přistupuje se ke zjišťování hodnoty dosažitelné při pokračování provozu dlužníkovy závodu.⁶⁰

Ke zjištění hodnoty dlužníkovy závodu lze přistoupit vícero metodami. Podle P. Zimy klasické třídění metod oceňování podniků rozlišuje metody: (i) výnosové; (ii) tržní a tržně srovnávací; a (iii) metody založené na majetkové přístupu (zejména likvidační metoda). Zvolení v daném případě správné metody ocenění majetku dlužníka je přitom významné, protože různé metody oceňování mohou vést v jednom případě k různým výsledkům.⁶¹ Podle Nejvyššího soudu přitom platí, že: „Zásadně není možné paušálně (bez dalšího) určit, která z metod připadajících v úvahu je (obecně) pro stanovení hodnoty podniku vhodná“, a dále že: „Určení hodnoty podniku společnosti...je otázkou skutkovou, k jejímuž posouzení jsou nezbytné odborné znalosti“.⁶² V tomto ohledu je tak nutné vybrat metodu ocenění v závislosti na posouzení, zda je závod dlužníka způsobilý k dalšímu provozu (*going concern*), nebo zda by při absenci předpokladů pro další provoz měl být zlikvidován (*liquidation value*).

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 19/2011 ze dne 30. dubna 2014.

⁶⁰ SPRINZ, P., SCHÖNFELD, J. in. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, komentář k § 3 IZ, marg. 53.

⁶¹ ZIMA, P., *Oceňování podniků v právní praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 92.

⁶² Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2214/2010, ze dne 19. června 2012.

1.4. Ekonomické problémy úpadku

Přínos ekonomie pro správné nastavení insolvenčního řízení spočívá v popisu problémů, které úpadek dlužníka doprovází. Tyto problémy jsou v ekonomii popsány jako problém společně sdíleného statku (*common pool problem*) a problém nesourodosti věřitelských nároků (*diverse ownership problem*).⁶³ V následujících podkapitolách oba problémy představím.

1.4.1. Společně sdílený statek

Majetek dlužníka představuje pro věřitele společný zdroj, který mohou užívat do výše svých nároků. Pokud je dlužník finančně zdravý, pak mohou být všechny nároky ze společného zdroje uspokojeny a žádný věřitel nepřijde zkrátka. Pokud je ale dlužník v úpadku, pak nemá dostatek majetku k uspokojení všech věřitelů a vzniká otázka, jakým způsobem spravedlivě rozdělit společně sdílený zdroj. Problém společně užívaného zdroje je souhrnným pojmem, který označuje dva druhy negativních externalit, které užíváním společného zdroje vznikají.⁶⁴ Prvním druhem jsou negativní externality statické. Věřitel, který užívá společný zdroj, jej zmenšuje a vylučuje z dalšího užívání ostatní věřitele v míře svého užívání. Jednání věřitele tak z ekonomického pohledu přímo poškozují majetková práva jiných věřitelů, kterým k užívání společného zdroje svědčí stejné právo. Z právního pohledu se však jedná o výkon práva v souladu se zákonem, a proto ostatním věřitelům právo na náhradu škody nevzniká (pro absenci protiprávnosti jako obecného předpokladu pro vzniku povinnosti k náhradě škody).

Druhým druhem jsou negativní externality dynamické. Majetek dlužníka nepředstavuje homogenní skupinu. Majetek se bude skládat z věcí movitých, nemovitých, strojů, skladových zásob a jiných věcí, které mají pro dlužníkovu podnikání různou hodnotu. Užíváním společného zdroje věřitel přímo ovlivňuje skladbu dlužníkovu majetku, a tím ovlivňuje možnost dlužníkovu dalšího podnikání. Pokud užívání vede k odejmutí věci, která má pro dlužníkovu podnikání významnou hodnotu, pak dlužník pravděpodobně ukončí podnikatelskou činnost předčasně. Tím dojde ke ztrátě hodnoty, která mohla být dlužníkem ještě vyprodukována a která představuje pro ostatní věřitele negativní externalitu. Dynamický aspekt tedy tkví ve skutečnosti, že užívání společného zdroje dnes má dopad na užívání společného zdroje

⁶³ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 96 – 97.

⁶⁴ Externalitou se rozumí nedobrovolný dopad jednání jednoho subjektu na blaho jiného subjektu, aniž by byl dopad kompenzován. Dopad může být pozitivní nebo negativní. „*Externalities*“ srov. PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 115.

v budoucnosti.⁶⁵ Problém společně užívaného zdroje bývá v klasické literatuře ilustrován nejčastěji na příkladu společného loviště ryb (nadměrný rybolov jednoho uživatele vede k negativnímu dopadu na reprodukční schopnost rybí populace a vede k destrukci loviště).⁶⁶

Insolvenční právo potlačuje problém společně užívaného zdroje, když zakazuje individuální užívání společného zdroje zavedením automatického moratoria (srov. účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení dle § 109 an. IZ). Smyslem automatického moratoria je zakázat věřitelům vymáhat pohledávky mimo insolvenční řízení a zároveň zachovat jejich postavení, kterého dosáhli před zahájením insolvenčního řízení. V tomto ohledu insolvenční zákon také zakazuje zřizování dalšího zajištění nebo realizaci již existujících zajištění na dlužníkův majetek.

Existence problému společně užívaného zdroje dále vysvětluje, proč je pro zahájení insolvenčního řízení vyžadována pluralita věřitelů, protože problém společně sdíleného zdroje v případě výlučného užívání nevzniká. Tato konstrukce odpovídá také doporučení Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo z roku 2004, podle kterého by insolvenční právo mělo zafixovat dlužníkův majetek a ochránit jej před individuálním vymáháním věřitelů, protože takové aktivity snižují hodnotu dlužníkovy majetku, nebo brání reorganizaci či sníží pravděpodobnost prodeje závodu jako nepřetržitě fungujícího podniku. Tím je vedle maximalizace uspokojení věřitelů dosaženo také spravedlivého zacházení s věřiteli.⁶⁷

1.4.2. Nesourodost nároků

Problém nesourodých nároků popisuje střet zájmů mezi věřiteli s rozdílnými nároky na dlužníkův majetek, který může být zdrojem ekonomických nákladů, na úkor zásady maximalizace poměrného uspokojení. Věřitele je možné rozdělit do tří základních skupin podle povahy jejich nároků. První skupinou jsou zajištění věřitelé ve smyslu § 2 písm. g) IZ, jejichž pohledávky jsou zajištěny majetkem náležícím do majetkové podstaty. Výhoda zajištění spočívá ve skutečnosti, že z daného majetku, který je předmětem zajištění, bude přednostně a výlučně uspokojována pohledávka zajištěného věřitele. Druhou skupinou jsou věřitelé nezajištění, jejichž pohledávka není spojena s žádným přednostním právem ani jinou výhodou

⁶⁵ PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 54.

⁶⁶ JACKSON, T., *Bankruptcy Law and Collective Action*. Washington, D. C.: Harvard University Press, 1986, str. 11.

⁶⁷ UNCITRAL. *Legislative guide on Insolvency Law*. (2004) str. 12, odst. 10.

nebo nevýhodou. T. Richter tuto skupinu označuje za obecné věřitele (obecný dluh a obecná pohledávka).⁶⁸ Třetí skupinou jsou věřitelé pohledávek podřízených, jejichž pohledávky mají být uspokojeny až po pohledávkách zajištěných a obecných.

Střet zájmů mezi jednotlivými skupinami věřitelů vyplývá z právní jistoty ohledně míry dosažitelného uspokojení. Zatímco zajištění věřitele mají relativní jistotu, že jejich pohledávky budou uspokojeny z výtěžku prodeje předmětu zajištění, nezajištění věřitelé nemusí přijít k ničemu (zejména v případech, kdy je celý závod zatížen zástavním právem). Dle statistických dat průměrná míra uspokojení zajištěných věřitelů v české republice dosahuje 28,2 % výše jejich přihlášené pohledávky a v případě nezajištěných věřitelů pak v průměru 3,2 % výše jejich přihlášené pohledávky.⁶⁹ Z uvedeného vyplývá, kromě obecně nízké efektivity českého insolvenčního práva, pnutí mezi zájmy zajištěných a nezajištěných věřitelů. Pokud se obecně na nezajištěné věřitelé nedostává, pak z pohledu ekonomie nejsou nositeli reziduálního nároku a nemají správnou motivaci k přijímání vhodných alokačních rozhodnutí. Na druhou stranu ani zajištění věřitelé nejsou správně motivováni, protože jejich individuální zájem je v rozporu se zájmem kolektivním.

Obecně lze říci, že zajištění věřitelé mají tendenci zpeněžit předmět zajištění v konkurzu a řízení co nejdříve opustit. Nezajištění věřitelé mají tendenci předmět zajištění (pokud se například jedná o věc významnou pro ekonomickou činnost společnosti) v majetkové podstatě pozdržet a pokusit se o reorganizaci.

1.5. Implicitní dohoda mezi věřiteli

Legitimitu insolvenčního práva poskytuje normativní teorie implicitní dohody mezi věřiteli (*creditor's bargain*). Tato teorie nahlíží na výsledek insolvenčního řízení jako na výsledek hypotetické dohody mezi věřiteli, kterou by pravděpodobně mezi sebou vyjednali z pohledu *ex ante*.⁷⁰ Teorie ve zjednodušeném modelu staví na předpokladu, že hlavním a výlučným cílem insolvenčního práva je zásada maximalizace poměrného uspokojení věřitelů

⁶⁸ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 58.

⁶⁹ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 104.

⁷⁰ JACKSON, T. *Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditor's Bargain*. The Yale Law Journal, 1982, svazek 91, č. 5, str. 857.

prostřednictvím povinného kolektivního systému.⁷¹ Tento systém poskytuje pro věřitele jako skupinu takové výhody, že teoreticky vytváří prostor pro uzavření dohody *ex ante*. K uzavření dohody *ex ante* ale nedojde, protože věřitelé dlužníka netvoří v čase homogenní skupinu. Insolvenční právo tento problém řeší zavedením povinného kolektivního řízení, které je mandatorní pro všechny současné i budoucí dlužníkovy věřitele.⁷²

Pro lepší pochopení lze uvedené demonstrovat na příkladu fiktivní společnosti Kooperativa s.r.o. Předpokládejme, že společnost Kooperativa s.r.o. provozuje závod, jehož hodnota jako fungujícího celku je vyšší než součet hodnot jeho jednotlivých částí. Platí tedy, že jednotlivé části závodu mají vyšší hodnotu, pokud jsou drženy pohromadě v rámci závodu dlužníka než jako samostatné součásti jiných závodů. Společnost Kooperativa s.r.o. se dostane do úpadku ve formě předlužení, takže výše jejích závazků bude vyšší než hodnota jejích aktiv. Vzhledem k tomu, že Kooperativa s.r.o. v úpadku nebude mít dostatek aktiv k vyplacení všech svých věřitelů, tak každý věřitel individuálně bude mít přirozenou motivaci vymáhat svůj dluh dříve, než budou zbylá aktiva Kooperativy s.r.o. vyčerpána vymáháním jiných věřitelů. V této souvislosti se hovoří o závodu mezi věřiteli, který bývá připodobňován až k honu na majetek dlužníka.⁷³ Při absenci insolvenčního práva by uvedený závod skončil rozdělením závodu Kooperativy s.r.o. po částech, když by si každý věřitel odnesl kus dostatečně velký pro uspokojení vlastní pohledávky, čímž by došlo ke ztrátě hodnoty fungujícího celku. Ztráta hodnoty fungujícího celku je přitom v rozporu se společným zájmem věřitelů. Z pohledu *ex ante* by tak měli věřitelé uzavřít dohodu, ve které se dohodnou na povinném kolektivním postupu při řešení úpadku dlužníka.

Výhody kolektivního systému pak T. Jackson popisuje jako celkové ušetření nákladů úpadku, konkrétně: (i) ušetření strategických nákladů; (ii) zachování agregované hodnoty dlužníkovy majetku; a (iii) ušetření administrativně právních nákladů.

⁷¹ JACKSON, T., SCOTT, R. *On the Nature of Bankruptcy: An Essay on Bankruptcy Sharing and the Creditors' Bargain*. Virginia Law Review, 1989, svazek 75, č. 2, str. 156.

⁷² JACKSON, T. *Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditor's Bargain*. The Yale Law Journal, 1982, svazek 91, č. 5, str. 866.

⁷³ SPRINZ, P. § 1 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. [dostupné online na C. H. Beck; cit. dne 1. listopadu 2023].

1.5.1. Strategické náklady

Strategické náklady představují náklady spojené se závodem na majetek dlužníka cestou individuálního vymáhání (např. dodatečné náklady věřitelů na monitorování dlužníka, aby se o úpadku dozvěděli jako první). Po zavedení obligatorního kolektivního řízení dochází k odstranění závodu na dlužníkův majetek a odklizení nákladů s tím spojených. Absence závodu pak vede ke snížení volatility věřitelských nároků, protože odpadá právní nejistota ohledně výše minimálního uspokojení. Předpokladem úspěchu v závodě na dlužníkův majetek totiž je, že věřitel uplatní svá práva jako první, čímž dosáhne na nepoměrné uspokojení oproti ostatním. Poslední z věřitelů si na druhou stranu neodnese nic, protože na něj nic nezbude. Nejistota ohledně výnosové míry investice se pak projevuje v úrokové míře *ex ante*.⁷⁴ Povinný kolektivní systém snižuje strategické náklady a z pohledu práva a ekonomie se jedná o právní režim s pozitivním dopadem na své adresáty.

1.5.2. Zachování agregované hodnoty

Zachování agregované hodnoty popisuje zachování hodnoty zachování závodu společnosti Kooperativa s.r.o., jak bylo popsáno výše. Na tomto místě ale mohu uvést, že k uzavření dohody pro zachování agregované hodnoty dlužníkovu majetku by mohlo dojít také *ex post*. K uzavření dohody *ex post* ale ve světě nenulových transakčních nákladů nedojde. Jedním z problémů bránícím uzavření dohody jsou oportunistické jednání jednotlivých věřitelů projevujících se jako problém vydírání (*holdout problem*) a problém černého pasažéra (*freeriding*).⁷⁵ Úspěšnost insolvenčního řízení totiž stojí a padá na pravidlu povinné kolektivizace a zákazu individuálního postupu. Pokud by hypotetická dohoda měla být úspěšná, pak by musel existovat mechanismus, jakým všechny věřitele přinutit k účasti na dohodě. Pokud by jeden z věřitelů měl v hypotetickém závodě již náskok, pak by mohl požadovat za svou účast na dohodě prémii, a tím kolektiv vydírat. Naopak pokud by věřitelé společně měli některému z věřitelů vyplatit prémii, pak by jiný z věřitelů mohl odmítnout na prémii přispět, protože by doufal, že ostatní věřitelé jeho podíl doplatí (stal by se černým pasažérem, protože by se dohody účastnil, avšak nic nepřispěl). Oba problémy nabývají na intenzitě s větší rozmanitostí dlužníkových věřitelů a jejich zájmů. Při velkém počtu věřitelů je pak dosažení

⁷⁴ JACKSON, T., *Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditor's Bargain*. The Yale Law Journal, 1982, roč. 91, č. 5, str. 863.

⁷⁵ „*holdout problem*“ srov. PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 139.

dohody v reálném světě prakticky nemožné, a proto insolvenční právo konstruuje obdobu této hypotetické dohody formou mandatorních pravidel insolvenčního řízení. Problémy spojené s vyjednáváním dohody ex post jsou typickým příkladem problému kolektivního jednání (*collective action problem*), který popisuje situaci, kdy v případě subjektů s různorodými zájmy, kteří sledují stejný cíl, není dosaženo kolektivní ideální strategie.⁷⁶

1.5.3. Administrativně právní náklady

Administrativně právní náklady zahrnují náklady na vyřešení některých základních právních otázek, které jsou součástí každého vymáhacího řízení. Zejména se jedná o otázky spojené s evidencí a ohodnocením dlužníkovy majetku. Pokud každý věřitel postupuje individuálně, pak v každém jednotlivém řízení musí být tyto otázky opakovaně vyřešeny. Kolektivní postup v tomto ohledu umožňuje dosažení úspor z rozsahu, protože tyto otázky budou řešeny pouze jednou ve vztahu ke všem věřitelům.⁷⁷

1.6. Příčiny úpadku

Finanční teorie rozlišuje mezi úpadkem z důvodu finanční krize, ekonomické krize nebo výpadkem likvidity. Rozlišování mezi příčinami úpadku je významné pro výběr způsobu řešení úpadku. Například pokud se společnost nachází ve finanční krizi, pak bude pravděpodobně možné ji reorganizovat. Naopak pokud se bude společnost potýkat s ekonomickou krizí, pak by měla jít do konkurzu a ukončit svou činnost. Pokud zvolený způsob řešení dlužníkovy úpadku nezohledňuje příčinu úpadku, pak jeho řešení bude zdrojem dalších nákladů na úkor maximalizace poměrného uspokojení věřitelů.

1.6.1. Finanční krize

Společnost ve finanční krizi (*financial distress*) jeví známky platební neschopnosti, protože dochází k porušování peněžitých závazků, které buď nejsou plněny vůbec, jsou plněny anebo se značnými obtížemi.⁷⁸ Technicky řečeno, výchozím bodem této situace je stav,

⁷⁶ PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 51.

⁷⁷ JACKSON, T., *Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditor's Bargain*. The Yale Law Journal, 1982, roč. 91, č. 5, str. 866.

⁷⁸ SENBET, L. W., WANG, T. Y., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: A Survey* (2012), str. 8.

když hodnota současných peněžitých toků nestačí k pokrytí současných závazků.⁷⁹ Jinými slovy jinak řečeno, společnost ve finanční krizi má dluh, který nezvládá obsluhovat, i když zároveň po ekonomické stránce je zcela vitální (má správně nastavené marže, hodnotný produkt, je konkurenceschopná a ekonomicky efektivní). Z ekonomického pohledu je taková společnost v úpadku a bez vnějšího zásahu krizi vlastními silami nezvládne. Zahajovat insolvenční řízení však nemusí být v úvodních fázích finanční krize účelné, protože krize může být ještě vyřešena mimo-insolvenčními prostředky, např. restrukturalizací finanční struktury, nebo jiným nápravným opatřením (injekcí likvidity, odložením splatnosti pohledávek, sloučením s jinou společností, prodejem části nemovitého majetku apod.).

Finanční krizi je však nutné aktivně řešit, protože je zdrojem přímých a nepřímých nákladů. Prvním zdrojem nákladů je problém zastoupení (problém pána a správce) plynoucí z existence dluhu v kapitálové struktuře. Problém zastoupení vzniká všude tam, kde jednání zástupce má přímý vliv na blahobyt zastoupeného. V zájmu zastoupeného (věřitele) proto je, aby zástupce (dlužník) měl motivaci přijímat jenom ta nejlepší rozhodnutí.⁸⁰ Uvedl jsem, že z ekonomického pohledu je v okamžiku úpadku společnosti reziduální nárok společníků vymazán a novými vlastníky reziduálního nároku jsou věřitelé. Společnost ve finanční krizi je však dále ovládána společníky, kteří dále vykonávají svá hlasovací práva, a mohou tak ovlivnit, jaká rozhodnutí budou přijímána (prostřednictvím volby statutárního orgánu). Společníci vlivem omezeného ručení za dluhy však nenesou náklady z přijímaných rozhodnutí a mají tendenci podstupovat morální hazard. Morální hazard je druhem ex post oportunistu, který se vyskytuje ve vztazích pána a správce, ve kterých správce nenese plné riziko (v podobě mezních nákladů) za učiněná rozhodnutí.⁸¹ Rozhodování společníka je tak ovlivněno, protože má motivaci počínat si jinak, než kdyby riziko s principálem sdílel. Morální hazard je pak zdrojem nákladů, protože správce nepřiměřeně riskuje (má motivaci podstupovat rizikové investice) na účet principála, tj. nepřijímá ta nejlepší rozhodnutí ve prospěch principála. Pokud riziko nevyjde, pak je ztráta rovna nákladům zastoupení. V ekonomii je uvedený problém zobecněn

⁷⁹ WRUCK, K., *Financial Distress, Reorganisation and Organisational Efficiency (1990)*. The Journal of Finance Economics Vol. 27, 1990, str. 421.

⁸⁰ PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 5.

⁸¹ PARISI, F. *The Language of Law and Economics. A Dictionary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, str. 187.

do argumentu, že v předlužených společnostech veškeré mezní výnosy z nepřiměřeného rizika nesou výhradně společníci, a to právě na úkor fixních věřitelů.⁸²

Jiným příkladem nákladů finanční krize je relativizování hodnoty majetkové podstaty. Pokud se statutární orgán společnosti rozhodne řešit finanční krizi prodejem části majetku (tj. výtěžek z prodeje půjde na snížení dluhu do kontrolovatelného stavu), pak má k prodeji pouze úzké časové okno, ve kterém musí k prodeji majetku dojít (členové statutárního orgánu jsou omezeni trpělivostí věřitelů, kteří mohou podat návrh na zahájení insolvenčního řízení). Za stavu časové tísně je pak pravděpodobné, že aktiva nebudou prodána za tržní hodnotu, čímž je jejich hodnota relativizována.⁸³

Lze uzavřít, že finanční krize je příčinnou úpadku, pokud není aktivně řešena. Taková společnost má příliš vysoký dluh, který nezvládá obsluhovat (z veškerých zisků jsou hrazeny úroky). Pokud nedojde k řešení finanční krize, pak bude účelné zahájit insolvenční řízení (dlužník se může legálně pokusit o řešení krize na základě nastavení testu platební neschopnosti, pro který platí, že jednou z podmínek pro vyhlášení úpadku je „neschopnost dlužníka plnit své závazky“).

1.6.2. Ekonomická krize

Ekonomickou krizí (*economic distress*) se rozumí stav, kdy ze subjektivních důvodů není společnost schopna dosáhnout dostatečných příjmů k placení svých finančních závazků. T. Richter popisuje ekonomickou krizi jako stav, kdy čistá hodnota aktiv je záporná a společnost by ve stávající podobě měla ukončit činnost.⁸⁴ Příčinnou ekonomické krize může být neúspěšný podnikatelský model, který není životaschopný. Neúspěšnost podnikatelského modelu souvisí s provozní neefektivitou.⁸⁵ Taková společnost má příliš nízké marže, nekvalitní nebo nekonkurenční schopný produkt, příliš vysoké ceny vstupů (příliš vysoké mzdy, drahé dodavatele), nebo dochází k neefektivní dělbě práce (práci kterou by mohl dělat jeden dělají dva) apod. Společnost může být v ekonomické krizi, aniž by měla jediného věřitele. Taková společnost bude financována z vlastního kapitálu společníků. Insolvenční řízení zahájeno být

⁸² BREALEY, R., A.; MYERS, S., C. a ALLEN, F. *Principles of corporate finance*. 13th ed. The McGraw-Hill/Irwin series in finance, insurance, and real estate. New York: McGraw-Hill, 2020, str. 488.

⁸³ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 22.

⁸⁴ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 91.

⁸⁵ SENBET, L. W., WANG, T. Y., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: A Survey* (2012) str. 7 – 8.

nemůže, protože nebude splněna základní podmínka mnohosti věřitelů (nebude zde problém společně sdíleného statku nebo nesourodosti nároků). Pokud je příčinou úpadku ekonomická krize, pak není možné zvolit sanační řešení úpadku a bude na místě společnost zlikvidovat v konkurzu.

1.6.3. Výpadek likvidity

Výpadkem likvidity (*liquidity constraints*) se rozumí stav, kdy dlužník z objektivních důvodů na trhu nesežene dostatek peněžní hotovosti k placení svých splatných peněžních dluhů. Příkladem takové objektivní skutečnosti může být například finanční krize na národním trhu (hospodářský útlum) nebo mimořádné opatření vlády, v jehož důsledku je dlužníkovo podnikání zasaženo a po určitou dobu znemožněno. Pokud stav výpadku likvidity nebude trvat nepřiměřeně dlouho, pak není důvodem zahajovat insolvenční řízení, protože dlužník není v úpadku a po odpadnutí objektivní překážky bude opět schopen své závazky splácet.⁸⁶

Výpadek likvidity má vliv na schopnost dlužníka plnit své závazky. Pokud bude výpadek likvidity důvodem pozastavení plateb věřitelů, pak má dlužník procesní možnost prohlášení úpadku v insolvenčním řízení odvrátit domněnkou schopnosti plnit závazky dle mezer krytí v souladu s § 3 odst. 3 IZ, podle kterého platí, že dlužník je schopen plnit své závazky, pokud: „*výhled vývoje likvidity sestavený podle prováděcího právního předpisu osvědčuje, že mezera krytí klesne v období, na které se výhled vývoje likvidity sestavuje, pod jednu desetinu výše jeho splatných peněžitých závazků*“. Zjednodušeně řečeno, pokud jsou dány důvodné předpoklady, že objektivní skutečnosti, které zapříčinily výpadek likvidity ve sledovaném období, odpadnou, pak bude dlužník schopen své závazky plnit.

⁸⁶ SENBET, L. W., WANG, T. Y., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: A Survey* (2012) str. 7 – 8.

2. Dělení nákladů

V předchozí části jsem popsal teoretický základ pro vstup do insolvenčního řízení, které jsem popsal jako zvláštní druh civilního procesu se specifickým předmětem řešení dlužníkovy úpadku. Upozornil jsem na některá místa insolvenčního řízení, kde vznikají náklady, které se v konečném důsledku projevují jako odklon od dosažení maximalizace poměrného uspokojení věřitelů. V této části práce se budu věnovat konkrétním nákladům řízení, nejprve nákladům civilního řízení a poté jejich vztahu k insolvenčnímu řízení. V závěrečné části se pak vyjádřím k nákladům finanční krize a vybraným empirickým studiím přímých a nepřímých nákladů.

2.1. Náklady civilního řízení

Nákladem se v obecné rovině rozumí prostředky, které musíme vynaložit pro dosažení určitého cíle. Náklady civilního řízení jsou tak náklady, které vznikají v důsledku probíhajícího konkrétního řízení, jehož smyslem je prostřednictvím autoritativního rozhodnutí soudu zajistit ochranu práv a oprávněných zájmů účastníků řízení. Náklady řízení je možné rozdělit podle toho, kdo je nese, na náklady obecné (jako náklady řízení v širším smyslu), které nese stát, a náklady zvláštní (jako náklady řízení v užším smyslu), které nesou účastníci řízení.⁸⁷

2.1.1. Obecné náklady

Obecnými náklady, nebo také náklady řízení v širším smyslu, se rozumí náklady na straně státu, které stát vynakládá ze státního rozpočtu (prostředky) pro naplnění ústavního principu ochrany práv (cíl), ze kterého plyne každému právo, aby se mohl stanoveným postupem domáhat svého práva u nezávislého a nestranného soudu.⁸⁸ Stát tak zajišťuje existenci funkčního soudnictví, jehož hlavním úkolem je zajistit základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 LPS ve spojení s čl. 90 Ústavy. Obecné náklady státu zahrnují náklady na zřízení a údržbu soudních budov, platy soudců, platy soudních úředníků nebo také náklady na provoz Ministerstva spravedlnosti jako ústředního orgánu státní správy pro soudy a státní zastupitelství.

⁸⁷ WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A a kolektiv. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací.* 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 301.

⁸⁸ Schválený rozpočet kapitoly 336 Ministerstva spravedlnosti pro rok 2023 počítal s výdaji ve výši 36,5 mld. Kč, tj. celkem 1,6 % z celkových výdajů státního rozpočtu pro fiskální rok 2023.

Obecné náklady v konečném důsledku nesou občané České republiky v podobě daňového zatížení. Účastníci řízení pak přispívají na činnost soudní soustavy formou soudního poplatku, který má v tomto ohledu fiskální funkci.⁸⁹ Vedle fiskální funkce má soudní poplatek také funkci regulační, protože brání v podávání šikanózních návrhů (pokud navrhovatel není ve věci úspěšný, pak nese soudní poplatek zcela ze svého, viz níže). Soudní poplatek však spadá do nákladů řízení v užším smyslu, protože vzniká v důsledku konkrétního soudního řízení a má ve vztahu k financování soudnictví doplňkový charakter.

2.1.2. Zvláštní náklady

Zvláštními náklady, jako náklady řízení v užším smyslu, se na druhou stranu rozumí náklady na straně účastníků konkrétního soudního řízení, které nesou účastníci řízení sami a které nejsou propláceny ze státního rozpočtu. Takovými náklady Nejvyšší soud rozumí: „náklady účastníka (jeho zástupce) během řízení za úkon, jímž účastník naplňuje svá procesní práva a povinnosti, které jsou vymezeny v procesních předpisech“.⁹⁰ Tyto zvláštní náklady představují prostředky vynaložené účastníkem řízení v konkrétním případě k zajištění bezprostřední ochrany svého práva (cíl). Podle K. Svobody se jedná: „o všechny náklady, které musí účastník vynaložit, aby se mohl řízení zúčastnit a být v něm úspěšný“.⁹¹ V těchto souvislostech se dá uzavřít, že se jedná o všechny náklady, které musí účastník řízení vynaložit v příčinné souvislosti s konkrétním řízením.

Z tohoto důvodu zákonná úprava neobsahuje ani taxativní výčet druhů zvláštních nákladů řízení, protože v konkrétním případě bude vždy věcí soudu, zda náklady vyhodnotí dle kritéria účelnosti jako náklady řízení, či nikoli. Demonstrativní výčet některých zvláštních nákladů řízení nalezneme v § 137 OSŘ, podle kterého se náklady řízení rozumí zejména hotové výdaje, soudní poplatek, ušlý výdělek, náklady důkazu, tlumočné anebo také náhrada daně z přidané hodnoty. Demonstrativní výčet hotových výdajů je dále rozveden v § 29 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy. Jedná se například o náklady za nocležné, jízdné, stravné apod., které účastník účelně vynaložil v příčinné souvislosti s účastí v řízení (např. účelné stravné nebude večeře v michelinské restauraci).

⁸⁹ Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 686/15 ze dne 21. dubna 2015.

⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 5415/2014 ze dne 29. září 2015.

⁹¹ SVOBODA, K. in: SVOBODA, K., M. HROMADA, J. LEVÝ, D. VLÁČIL, Š. TLÁŠKOVÁ a T. PÍRK. *Náklady řízení*. V Praze: C.H. Beck, 2017, str. 9.

Zvláštní náklady nesou účastníci řízení ze svého, avšak účastník řízení může dosáhnout procesními postupy rozhodnutí, kterým soud uloží jinému účastníkovi řízení povinnost k jejich náhradě. V této souvislosti se v civilním řízení sporném rozlišuje mezi placením nákladů řízení a hrazením nákladů řízení. Placením nákladů řízení se dle § 140 OSŘ rozumí povinnost účastníka řízení osobně platit veškeré náklady, které mu v průběhu řízení vznikly, a tyto náklady mu následně mohou být uhrazeny jiným účastníkem řízení na základě rozhodnutí soudu podle pravidel dle § 142 až § 150 OSŘ.

2.1.3. Placení nákladů řízení

Platit náklady řízení znamená, že účastník řízení vynakládá své vlastní prostředky pro zajištění průběhu řízení. Jedná se o hotové výdaje účastníků a jejich zástupců. Účastník v této fázi v podstatě financuje průběh řízení. Jako příklad můžeme uvést povinnost zaplatit soudní poplatek, ledaže v daném případě je účastník řízení dle § 11 SP od soudního poplatku osvobozen. Bez uhrazení soudního poplatku soud řízení zastaví dle § 9 SP. Pokud účastník řízení chce, aby jeho věc byla projednána a aby bylo ve věci pravomocně rozhodnuto, pak nemá v první fázi na výběr a musí poplatek zaplatit ze svého. Z tohoto důvodu je částí odborné literatury soudní poplatek považován za podmínku řízení ve smyslu § 103 OSŘ.⁹² Podstata hrazení nákladů pak vyplývá z ekonomické skutečnosti, že účastníku řízení vzniká v důsledku financování soudního řízení ekonomická škoda. Škoda podle P. Hubkové vzniká v příčinné souvislosti s tím, že dlužník neplnil řádně a včas, pročež poškozený musel zahájit soudní řízení.⁹³ Placení nákladů tak pro účastníky řízení představuje přímé náklady řízení, jejichž výše ovlivňuje jejich chování.

2.1.4. Hrazení nákladů řízení

O povinnosti k náhradě nákladů řízení rozhoduje soud současně v rozhodnutí, kterým se řízení končí (§ 151 odst. 1 OSŘ). Podle Nejvyššího soudu má nárok na náhradu nákladů řízení původ v procesním právu a vzniká teprve na základě rozhodnutí soudu, které má v tomto směru konstitutivní účinky.⁹⁴ Přiznaný nárok na náhradu nákladů řízení je příslušenstvím

⁹² WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 302.

⁹³ HUBKOVÁ, P. § 513 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol., *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 4. [navštíveno dne 1. listopadu 2023].

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 31 Cdo 488/2009 ze dne 15. června 2011.

pohledávky ve smyslu § 513 OZ jako náklad spojený s uplatněním pohledávky u soudu. Soud není při rozhodování o výši náhradové povinnosti vázán návrhy stran. Strany ale nesou procesní odpovědnost za to, že se soud o vynaložených nákladech dozví (např. povinnost doložit osvědčení, že zástupce účastníka je plátcem DPH, jinak soud ve smyslu § 137 odst. 3 písm. a) OSŘ náhradu DPH jako náklad řízení nepřizná). Účastníci tak mohou podávat návrhy na vyúčtování nákladů řízení, které jim prokazatelně vznikly. V poslední fázi je ale povinností soudu v souladu s principem oficiality náklady řízení přezkoumat a rozhodnout o nich.⁹⁵

Rozhodování o povinnosti k náhradě nákladů řízení tak lze rozdělit do dvou fází. V první fázi soud posuzuje účelnost vynaložených nákladů, tj. zda náklady vznikly v příčinné souvislosti s řízením a zda jsou v přiměřené výši. Ve druhé fázi soud rozhoduje podle zásad uvedených v § 142 až § 149 OSŘ, kterému účastníkovi jejich náhradu uloží.

Účelnost se posuzuje tak, že se celkové náklady řízení požadované účastníky setřídí a u každé položky zvlášť soud vyhodnotí, zda se jedná o náklad účelně vynaložený, či nikoliv. Ústavní soud v této souvislosti judikoval, že podmínka účelnosti v procesním právu slouží jako pojistka proti zneužívání institutu náhrady nákladů řízení a měřítkem účelnosti musí být poměřovány všechny náklady, které účastníkovi vznikly (které zaplatil).⁹⁶ Neúčelným nákladem bude například náklad za využití osobního letadla na cestě z Prahy na soudní jednání do Ostravy. V takovém případě by soud neměl náklad uznat v plné výši jako účelně vynaložený.

Pokud soud vyhodnotí náklady jako účelně vynaložené, pak přistoupí k druhé fázi, ve které rozhoduje podle zásad uvedených v § 142 až § 150 OSŘ. Vůdčí zásadou při rozhodování o náhradě nákladů řízení je zásada úspěchu ve věci vyjádřená v § 142 OSŘ, podle které soud přizná nárok na náhradu nákladů řízení účastníkovi, který měl ve věci plný úspěch.⁹⁷ Úspěch ve věci se posuzuje podle toho, v jakém rozsahu soud v končeném meritorním rozhodnutí vyhověl žalobnímu petitu.⁹⁸ Pokud měl účastník v řízení pouze částečný úspěch, pak soud náhradu nákladů poměrně rozdělí anebo vysloví, že žádný z účastníků nemá právo

⁹⁵ VLÁČIL, D. In: SVOBODA, K., HROMADA, M., LEVÝ, J., VLÁČIL, D., TLAŠKOVÁ, Š., PIRK, T., *Náklady řízení. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017, str. 77.

⁹⁶ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3000/11 ze dne 10. ledna 2012.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 292/07 ze dne 9. června 2009.

⁹⁸ WINTEROVÁ, A. in: WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní. Díl první: řízení nalézací*. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018, str. 310.

na náhradu nákladů řízení (pokud by úspěch vyhodnotil 50 na 50, tj. pokud by žalobce požadoval 100.000 Kč, ale přisouzeno mu bylo pouze 50.000 Kč).

Uvedená koncepce mezi placením a hrazením nákladů řízení je ekonomicky efektivní, protože se elegantně vypořádává s problémem pána a správce. Účastník řízení totiž musí v první řadě vynaložit náklady ze svého, přičemž až do rozhodnutí soudu o nákladech řízení si nemůže být jistý, zda mu budou náklady uhrazeny jiným účastníkem řízení (byť by měl za to, že bude s vysokou pravděpodobností ve sporu úspěšný, je to nakonec soud, který v první fázi posuzuje účelnost vynaložených nákladů nehledě na úspěch účastníka ve věci). Účastník řízení je v důsledku této nejistoty motivován ke snižování svých nákladů řízení.

2.2. Vztah k insolvenčnímu řízení

2.2.1. Náhrada nákladů insolvenčního řízení

V insolvenčním řízení platí pravidlo dle § 170 písm. f) IZ, podle kterého se neuspokojují náklady účastníků řízení, které jim vznikly účastí v insolvenčním řízení. Náklady v užším smyslu jsou tak vyjmuty z řešení úpadku dlužníka a účastníci řízení je nesou ze svého.

Výjimku z tohoto pravidla představuje obligatorní záloha na náklady řízení ve smyslu § 108 odst. 1 IZ, podle kterého musí insolvenční návrhovětel (věřitel) složit zálohu na náklady řízení v částce 50.000 Kč, pokud se návrh týká právnické osoby zapsané v obchodním rejstříku. Obligatorní záloha byla zavedena jako snaha o prevenci před šikanózními insolvenčními návrhy.⁹⁹ Podle Nejvyššího soudu není záloha na náklady insolvenčního řízení ani soudním poplatkem nebo jistotou pro náhradu škody insolvenčnímu dlužníku (jejím hlavním cílem je zajistit finance pro činnost insolvenčního správce).¹⁰⁰ Právní důsledky uvedeného rozhodnutí spočívají v tom, že na zálohu insolvenčního řízení není možné použít přiměřeně ustanovení OSŘ o soudním poplatku. Z ekonomického pohledu se však podle mého názoru jedná o zvláštní náklad řízení podobný soudnímu poplatku, protože z ekonomického pohledu se záloha v první fázi při podání návrhu podobá soudnímu poplatku v tom smyslu, že bez jejího složení insolvenční soud návrh odmítne jako zjevně bezdůvodný dle § 128a odst. 2 písm. d) IZ. Z ekonomického pohledu se tak de facto jedná o podmínku řízení a nastavení výše zálohy

⁹⁹ JIRMÁSEK, T. § 108 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. [dostupné online na C.H.Beck; cit. dne 1.11.2023].

¹⁰⁰ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 172/2017 ze dne 28. února 2018.

na náklady řízení ovlivňuje chování adresátů právní úpravy (pro věřitele představuje záloha v první řadě náklad, který musí vynaložit ze svého). O výjimku zpravidla dle § 170 f) IZ se ale jedná proto, protože záloha může být věřiteli vrácena v průběhu insolvenčního řízení jako pohledávka za majetkovou podstatou dle § 168 odst. 1 písm. c) IZ.

2.2.2. Náhrada nákladů incidenčního sporu

Pro incidenční spory se zcela uplatní závěry o placení a náhradě nákladů civilního řízení. Podle § 163 IZ platí, že: „*O nákladech incidenčního sporu a jejich náhradě rozhodne insolvenční soud v rozhodnutí o incidenčním sporu, a to podle ustanovení občanského soudního řádu, není-li v tomto zákoně stanoveno jinak*“. Náhrada nákladů incidenčního sporu je potom zvláštní pohledávkou, která nespadá pod pohledávky vyjmuté z insolvenčního řízení ve smyslu § 170 písm. f) IZ. Pokud byl incidenční spor veden proti insolvenčnímu správci, pak je pohledávka na náhradu nákladů řízení pohledávkou za majetkovou podstatou dle § 168 odst. 2 písm. b) IZ, která se uplatňuje u osoby s dispozičním oprávněním, která by měla být uspokojena v plné výši dle § 163 odst. 3 IZ, pokud to stav majetkové podstaty dovolí.

V incidenčních sporech o pravost, výši nebo pořadí pohledávky se však uplatní výjimka nákladové imunity insolvenčního správce dle § 202 IZ, podle kterého platí, že: „*žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení proti insolvenčnímu správci*“. Uvedené neplatí ve vztahu k nákladům, které vznikly vinou správce nebo náhodou, která se mu přihodila, takže je možné použít separaci nákladů řízení dle § 147 odst. 1 OSŘ. Zaviněním se rozumí porušení zákonných procesních povinností nebo povinností uložených insolvenčnímu správci insolvenčním soudem.¹⁰¹

2.3. Ekonomické náklady

Náklady úpadku je možné rozdělit podle několika kritérií. První dělení rozlišuje náklady podle subjektů, kterým náklady vznikají. Je tak možné rozlišovat náklady na straně dlužníka, věřitelů, insolvenčního správce nebo státu. Druhé dělení rozlišuje náklady podle časového horizontu, ve kterém vznikají. Rozlišujeme tak náklady z pohledu ex ante, které vznikají před zahájením insolvenčního řízení jako náklady finanční krize (nebo jiné krize, která je příčinou

¹⁰¹ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. § 202 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 565, marg. č. 4. [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

úpadku dlužníka), a náklady ex post, které vznikají po zahájení insolvenčního řízení jako náklady úpadku.

Třetí dělení, se kterým bude dále v této práci pracováno, rozlišuje náklady přímé a nepřímé. Přímé náklady (explicitní) jsou náklady za využívání cizích služeb. Nepřímé náklady (implicitní) jsou náklady obětované příležitosti. Celkové ekonomické náklady úpadku jsou potom rovny celkovým nákladům přímým a nepřímým.¹⁰² V následující kapitole se budu věnovat explicitním a implicitním nákladům úpadku a jejich významu pro insolvenční řízení.

2.3.1. Přímé náklady

Jako přímé náklady úpadku označujeme náklady, které vznikají po zahájení insolvenčního řízení jako náklady za využití služeb třetích osob, a soudní nebo jiné administrativní poplatky, které vznikly v příčinné souvislosti s insolvenčním řízením. Jedná se o relativně homogenní skupinu nákladů, jejichž rozpoznání nečiní větší potíže. Jejich výše je významná v tom ohledu, protože jejich hrazení přímo zatěžuje majetkovou podstatu a snižuje množství prostředků rozdělitelných mezi věřitele, protože se jedná o pohledávky za majetkovou podstatou. Pro jejich vyčíslení v konkrétním případě lze vyjít z celkových pohledávek za majetkovou podstatou, které svou povahou odpovídají pohledávkám spojených se správou a údržbou majetkové podstaty.¹⁰³ Jedná se tak především o pohledávky dle § 168 odst. 1 IZ, které vznikly po zahájení insolvenčního řízení do prohlášení o úpadku. A dále o pohledávky dle § 168 odst. 2 IZ, které vznikly po prohlášení úpadku.

Nejvýznamnější skupinou přímých nákladů v tomto směru představují pohledávky dle § 168 odst. 2 písm. a) IZ (odměna a náhrada hotových výdajů insolvenčního správce) a dle § 168 odst. 2 písm. b) IZ (náklady spojené s udržováním a správou majetkové podstaty).

Dle výzkumu na Vysoké škole ekonomické v Praze provedeném na vzorku 3222 případů insolvenčních řízení mezi lety 2008 až 2014 (což odpovídá zhruba 20 % insolvenčních řízení ve sledovaném období) vyplývá, že průměrná odměna insolvenčního správce dosahuje 145.225 Kč (medián 54.000 Kč) při průměrných nákladech 44.354 Kč (medián 6.723 Kč).¹⁰⁴

¹⁰² HOLMAN, R. in: HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 83.

¹⁰³ STANISLAV, A. in: KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 655.

¹⁰⁴ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 129.

Jedná se tak o významnou položku, která zatěžuje majetkovou podstatu na úkor věřitelů. Z tohoto důvodu bude odměně a náhradě nákladů insolvenčního správce pojednáno v další části této práce, protože se jedná o nejvýznamnější položku přímých nákladů úpadku.

Dále jsou významné náklady spojené se správou a údržbou majetkové podstaty dle § 168 odst. 2 písm. b) IZ. Správou majetkové podstaty se rozumí dle § 230 odst. 1 IZ především činnosti, které směřují k ochraně majetkové podstaty, aby byl majetek správně užíván nebo aby byl případně rozmnožen. Dále pak také do správy majetkové podstaty řadíme činnosti spojené s vymáháním pohledávek plynoucích z neúčinných a neplatných právních jednání. Tyto náklady jsou významné také proto, protože do nich spadají náklady na využití právních, ekonomických a jiných odborných poradců ve smyslu § 39 odst. 2, 3 IZ. Tyto náklady ve vztahu k insolvenčnímu správci podléhají schválení ze strany věřitelského výboru v souladu s § 58 odst. 2 písm. d) IZ.

Neregulovanou skupinou přímých nákladů představují náklady, které vznikají v souvislosti se správou a údržbou majetkové podstaty v době, kdy jsou dlužníkovi ponechána dispoziční oprávnění nad majetkovou podstatou dle § 229 odst. 3 IZ. Dlužník je po zahájení insolvenčního řízení dle § 111 odst. 1 IZ povinen zdržet se jednání, která by mohla vést k podstatné změně skladby, využití nebo nikoli zanedbatelnému zmenšení majetku náležícího do majetkové podstaty. Smyslem uvedeného omezení je ochránit majetkovou podstatu pro věřitele, když veškerá jednání v rozporu s § 111 IZ jsou vůči věřitelům neúčinná ze zákona.¹⁰⁵ Pokud ale dlužník v rozhodné době využívá právní, ekonomické nebo jiné odborné poradce, pak se jedná o náklady související s provozem dlužníkovy závodu a uplatní se na ně výjimka ve smyslu § 111 odst. 2 IZ. Využívání poradců je problematické v tom ohledu, že zejména v případech právních poradců by mělo být posouzeno, zda jejich služby skutečně souvisí s provozem závodu a jsou ku prospěchu majetkové podstaty, anebo se jedná o služby ve skutečnosti sloužící společníkům nebo statutárnímu orgánu, kteří tak přesouvají náklady za vlastní právní služby na věřitele. T. Richter jako řešení této situace navrhuje, aby náklady související se správou dlužníkovy závodu schvaloval insolvenční správce po vyjádření věřitelského výboru, byť připouští, že se nejedná o optimální řešení.¹⁰⁶ S uvedeným názorem

¹⁰⁵ SPRINZ, P. § 111 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. [dostupné online na C.H.Beck; cit. dne 1.11.2023].

¹⁰⁶ RICHTER, T. in RICHTER, T., *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 148, 149.

souhlasím, přičemž obdobného výsledku by šlo dosáhnout procesním způsobem. Ochranu majetkové podstaty před uvedeným jednáním by mohlo nabízet předběžné opatření ve smyslu § 113 IZ, kterým by insolvenční soud omezil dlužníka v širším rozsahu s nakládáním s majetkovou podstatou, než je omezen ze zákona ve smyslu § 111 odst. 1 IZ. Zároveň by insolvenční soud ustanovil předběžného správce ve smyslu § 112 IZ, jehož úkolem by bylo dávat s využitím odborných poradců souhlas. Po prohlášení konkurzu uvedený problém již nevzniká, protože dochází k přechodu dispozičních oprávnění na insolvenčního správce. Pokud by měly být náklady na právní a jiné odborné poradce financovány z majetkové podstaty, pak se vyžaduje souhlas insolvenčního soudu a věřitelského výboru ve smyslu § 39 odst. 2 nebo 3 IZ.

Celková hodnota přímých nákladů je tak rovna sumě uhrazené za práce a služby, které byly využity při řešení dlužníkového úpadku. Z empirických studií vyplývá, že průměrná výše přímých nákladů vyjádřena jako poměr k hodnotě majetkové podstaty dosahuje nižších jednotek procent. V relativním vyjádření pak platí vztah nepřímé úměry neboli jejich relativní hodnota klesá s velikostí dlužníka a majetkové podstaty.¹⁰⁷ Zároveň se však v absolutních číslech nejedná o zanedbatelné částky.

2.3.2. Nepřímé náklady

Nepřímé náklady jsou náklady obětované příležitosti (*opportunity costs*), kterými se rozumí obětovaný (nezískaný) výnos nebo užitek, který by dlužník mohl získat z druhé nejlepší příležitosti.¹⁰⁸ Příkladem může být situace, kdy je statutární orgán společnosti plně zaneprázdněn řešením finanční krize dlužníka. Tím, že statutární orgán investuje čas do řešení krize (např. vyjednává posunutí splatnosti pohledávek apod.), nemůže tento čas věnovat obchodnímu vedení společnosti a vyjednávání nových obchodních příležitostí. Hodnota veškerých ztracených obchodů, ke kterým nedošlo v příčinné souvislosti s řešením krize dlužníka, pak bude rovna nákladům obětované příležitosti. Tento velmi zjednodušený příklad ilustruje povahu nepřímých nákladů, které jsou z povahy věci těžko rozpoznatelné a měřitelné.

¹⁰⁷ ALTMAN, E., HOTCHKISS, E., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt*. 3. vydání. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006, str. 97.

¹⁰⁸ HOLMAN, R. in: HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, str. 56.

Mezi nepřímé náklady řadíme také náklady rovnající se újmě na dobré pověsti společnosti (tj. negativnímu dopadu na goodwill).¹⁰⁹ Goodwill je ekonomickým pojmem, který označuje kladný rozdíl mezi prodejní cenou aktiv a jejich cenou obvyklou (obvyklá cena navýšená o prémii).¹¹⁰ Jedná se o vyjádření hodnoty nevlastněného, nehmotného majetku jako např. hodnota důvěry nebo přesvědčení o zkušených zaměstnancích, které jsou součástí dobré pověsti společnosti. Jednou poškozená dobrá pověst je jen těžko odčinitelná a do jejího zásahu může dojít například podáním šikanózního insolvenčního návrhu. V takovém případě se podle Nejvyššího soudu může dlužník domáhat náhrady škody nebo imateriální újmy, kterou utrpěl v důsledku insolvenčního návrhu, který byl odmítnut vinou insolvenčního návrhovatele.¹¹¹

2.3.2.1 Druhy nepřímých nákladů

Níže uvádím některé druhy nepřímých nákladů jako nákladů obětované příležitosti, přičemž se nejedná o výčet taxativní, který z povahy věci nemůže existovat. Co je nejlepší druhou příležitostí je totiž vždy nutné posoudit případ od případu. Definování nepřímých nákladů je problémem všech empirických studií, protože výsledek měření bude záviset na definici (na rozdíl od přímých nákladů, které jsou vždy konkrétně vyjádřeny jako hodnota za cizí práce či služby).

Typickým představitelem nákladů obětované příležitosti jsou náklady ušlého prodeje, poklesu tržeb nebo pokles hodnoty zásob.¹¹² Ušlým prodejem se myslí nerealizovaný prodej v důsledku narušení důvěry v kooperačních vazbách mezi dlužníkem a jeho odběrateli či zákazníky. Uvedený problém nastává zejména v sofistikovaných odvětvích (strojírenství, high-tech průmyslu apod.), ve kterých se předpokládá vedle hlavního plnění také navazující dlouhodobá spolupráce (zajištění servisních, kontrolních a jiných podpůrných služeb, záruka za jakost apod.). Pokud by dodavatelská společnost měla najednou ukončit činnost, vzniknou zákazníkům transakční náklady spojené s nutností zajistit uvedené doplňkové služby u jiného dodavatele. Náklady pak budou rovny hodnotě ušlých prodejů, které nebyly realizovány

¹⁰⁹ RICHTER, T. in RICHTER, T., *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 77.

¹¹⁰ BLOOMENTHAL, A. *Negative Goodwill (NGW): Definition, Examples, and Accounting*. In: Investopedia [online] 10. 5. 2021, cit. 1. 11. 2023, dostupné z: <https://www.investopedia.com/terms/n/negativegoodwill.asp>.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 5640/2015 ze dne 28. 6. 2017.

¹¹² WEISS, L., A., *Bankruptcy Resolution: Direct costs and violation of priority claims (1990)* The Journal of Finance Economics Vol 27, 1990, str. 288 – 289.

v příčinné souvislosti s finanční krizí, resp. v důsledku obav zákazníků o budoucí fungování společnosti.

Ztráta důvěry v uvedeném smyslu může mít v některých odvětvích přímo destruktivní dopady na hodnotu společnosti. Typickým příkladem sektoru založeného na důvěře je bankovníctví, které je obzvláště náchylné na ztrátu důvěry. Moderní bankovníctví je totiž založeno na principu částečného krytí rezerv, takže banka z definice nemá dostatek hotovosti k vyplacení všech vkladů v jednom okamžiku. Ztráta důvěry vkladatelů (zejména retailových bank) vede k hromadnému vybírání vkladů, bankovní panice (*bank run*), čímž může dojít k úpadku i jinak zcela finančně zdravé banky.¹¹³

Dále L. Weiss mezi nepřímé náklady řadí navýšené provozní náklady, kterými se rozumí náklady na udržení klíčových zaměstnanců nebo významných dodavatelů. Zaměstnanci v obavě o svou mzdu nebo negativní publicitu (nikdo nechce být spojován s neúspěšným projektem) mají silnou motivaci společnost opustit. Proti této motivaci může společnost zaměstnancům nabídnout finanční kompenzaci, která se projeví jako navýšení provozních nákladů. Stejně tak dodavatelé klíčových komponent mohou požadovat vyšší protiplnění, kratší doby splatnosti nebo poskytnutí zajištění, což se opět projeví jako navýšení provozních nákladů. V krajních případech mohou dodavatelé se společností odmítnout spolupracovat.

Obecně lze uzavřít, nepřímé náklady finanční krize či úpadku ztěžují dané společnosti svou negativní ekonomickou situaci vyřešit.

2.3.3. *Náklady finanční krize*

Od nákladů úpadku je nutné rozlišovat náklady finanční krize které vznikají z pohledu ex ante před zahájením insolvenčního řízení. Náklady finanční krize v tomto ohledu představují významnou skupinu nákladů, jejichž výše přímo ovlivňuje, zda se společnost dostane z úpadku, resp. zda bude zahájeno insolvenční řízení a jaký bude jeho výsledek. Nákladem finanční krize se rozumí přímé a nepřímé náklady, které vznikly poté, co se společnost ocitla ve finanční krizi. Z tohoto důvodu jsou náklady finanční krize těžko měřitelné, protože v konkrétním případě se

¹¹³ Nejaktuálnějším příkladem bankovní paniky na českém území je úpadek banky Sberbank CZ, a.s. v likvidaci po vypuknutí války na Ukrajině. Srov. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-finance-osobni-kdyz-se-zacnou-klienti-bat-neodola-ani-sebelepsi-banka-zna-to-i-cesko-199076> [navštíveno dne 13. října 2023].

musí rozlišit, zda náklad vznikl v důsledku finanční krize, anebo zda náklad finanční krizi vyvolal.¹¹⁴

2.3.4. Vybrané empirické výzkumy přímých a nepřímých nákladů

První z relevantních výzkumů provedl v roce 1984 E. Altman na vzorku 13 amerických maloobchodníků a 7 průmyslových firem v období mezi lety 1974–1978.¹¹⁵ Studie se zabývala měřením přímých a nepřímých nákladů úpadců, jejichž úpadek byl řešen reorganizací podle kapitoly 11 amerického insolvenčního zákona. U vzorku maloobchodníků naměřil přímé náklady ve výši 4 % z hodnoty majetkové podstaty v okamžiku zahájení insolvenčního řízení. U průmyslových firem byly přímé náklady o něco větší a dosáhly v průměru 9,4 % hodnoty majetkové podstaty. Celkové ekonomické náklady agregovaného vzorku pak dosáhly v průměru 16,7 % hodnoty majetkové podstaty.¹¹⁶

Dalším zajímavým výzkumem je výzkum provedený A. Bris, I. Welch a N. Zhu z roku 2004, který se zabýval měřením přímých (explicitních) nákladů na vzorku 300 veřejně neobchodovaných amerických společností, jejichž úpadek byl řešen před Arizonským a Newyorským federálním soudem mezi lety 1995 až 2001.¹¹⁷ Tento výzkum jsem vybral záměrně, protože datový vzorek sestává právě z veřejně neobchodovaných společností, čímž zapadá do českých poměrů. Přímé náklady konkurzu (odměna insolvenčního správce, odměna odborných poradců a administrativní poplatky) byly naměřeny v průměru ve výši 8,1 % z celkové hodnoty společnosti, kterou měla v okamžiku zahájení insolvenčního řízení. Přímé náklady reorganizace pak dosáhly v průměru 9,5 % z celkové hodnoty společnosti, kterou měla v okamžiku zahájení insolvenčního řízení.¹¹⁸ Ze studie dále vyplynulo, že oba jmenované insolvenční soudy byly benevolentní při povolování hrazení nákladů na externí poradce z majetkové podstaty. Obdobně podle amerického insolvenčního zákona podléhají náklady na externí poradce schválení ze strany insolvenčního soudu jako v případě nákladů věřitelského

¹¹⁴ ALTMAN, E., HOTCHKISS, E., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt*. 3. vydání. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006, str. 99.

¹¹⁵ ALTMAN, E., *A Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question*. The Journal of Finance, září 1984, svazek 39, číslo 4, str. 1067 – 1089.

¹¹⁶ ALTMAN, E., *A Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question*. The Journal of Finance, září 1984, svazek 39, číslo 4, str. 1077.

¹¹⁷ BRIS, A., WELCH, I., ZHU, N., *The Costs of Bankruptcy: Chapter 7 Liquidation versus Chapter 11 Reorganization*. The Journal of Finance, Jun. 2006, vol. 61, No. 3 (Jun., 2006), str. 1253–1303.

¹¹⁸ BRIS, A., WELCH, I., ZHU, N., *The Costs of Bankruptcy: Chapter 7 Liquidation versus Chapter 11 Reorganization*. The Journal of Finance, Jun. 2006, vol. 61, No. 3 (Jun., 2006), str. 1279.

výboru na odborné poradce dle § 60 odst. 3 IZ nebo poradce insolvenčního správce § 39 odst. 2 IZ. Podle výzkumu soudy vyhověly téměř ve všech případech, kdy byla podána žádost na hrazení nákladů za využití externích poradců z majetkové podstaty.¹¹⁹

Co se nákladů finanční krize týče, relevantní výzkum provedl G. Andrada a S. Kaplan na vzorku 31 amerických společností financovaných s vysokou finanční pákou (*highly leveraged firms*). Celkové nepřímé náklady naměřily v rozmezí 10–20 % (v závislosti na použité metodě) hodnoty společnosti, kterou měla rok před krizí.¹²⁰

Mám-li uvedené shrnout, tak celkové ekonomické náklady úpadku se obvykle pohybují v rozmezí 1–20 % hodnoty majetkové podstaty v okamžiku zahájení insolvenčního řízení. Obecně platí, že se projevuje úspora z rozsahu, kdy přímé náklady dosahují nižších řádů procent u velkých úpadců a vyšších řádů procent u malých úpadců.¹²¹

¹¹⁹ BRIS, A., WELCH, I., ZHU, N., *The Costs of Bankruptcy: Chapter 7 Liquidation versus Chapter 11 Reorganization*. The Journal of Finance, Jun. 2006, vol. 61, No. 3 (Jun., 2006), str. 1298.

¹²⁰ ANDRADE, G., KAPLAN S., *How costly is Financial (Not Economic) Distress? Evidence from Highly Leveraged Transactions that Became Distressed*. The Journal of Finance, Vol. LIII, No. 5, October 1998, str. 1445.

¹²¹ BREALEY, R., A., MYERS, S., C. a ALLEN, F., *Principles of corporate finance*. 13. vydání. New York: nakladatelství McGraw-Hill, 2020, str. 486.

3. Insolvenční správce

Jak bylo uvedeno výše, odměna a náhrada hotových výdajů insolvenčního správce jako pohledávka za majetkovou podstatou dle § 168 odst. 2 písm. a) IZ je zdrojem přímých nákladů úpadku, které jsou hrazeny přednostně před poměrným uspokojením věřitelů. Insolvenční správce v této souvislosti představuje významný zdroj nákladů. V následující části se proto budu věnovat roli insolvenčního správce v insolvenčním řízení a způsobu jeho odměňování.

3.1. Postavení insolvenčního správce

3.1.1. Právní pohled

Insolvenčního správce je možné definovat jako zvláštní procesní subjekt insolvenčního řízení ve smyslu § 9 písm. d) IZ se samostatným postavením na hranici soukromého a veřejného práva.^{122, 123, 124}

Samostatnost znamená, že insolvenční správce není podle zákonné koncepce zástupcem dlužníka ani jednotlivých věřitelů, ale bývá chápán spíše jako *prodloužená ruka insolvenčního soudu*.^{125, 126} Insolvenční správce není účastníkem insolvenčního řízení. Jako účastník řízení vystupuje pouze v případech, kdy je rozhodováno o jeho právech a povinnostech (jako například když insolvenční soud rozhoduje o jeho odměně a náhradě hotových výdajů, viz dále).¹²⁷ Zástupcem věřitelů nebo dlužníka z právního pohledu insolvenční správce být nemůže, protože dle obecných pravidel o zastoupení nemůže jiného zastoupit ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného (§ 437 odst. 1 OZ). Jedním z důvodů existence insolvenčního řízení je přitom řešení problému nesourodosti nároků, takže v konkrétním případě může nastat situace, kdy bude nutné v řízení vykonat úkon, který bude v rozporu se zájmy konkrétního věřitele, avšak ku prospěchu společnému zájmu věřitelů.

¹²² Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 22/2021 ze dne 5. května 2021.

¹²³ MORAVEC, T. k § 36 In: MORAVEC, T., KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Insolvenční zákon. (komentář) 4. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 111. [dostupné online na C. H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹²⁴ WEIGL, V. *Postavení insolvenčního správce v insolvenčním řízení*. *Obchodněprávní revue*, 2023, č. 2, s. 93-96, s. 96.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 29/2013 ze dne 28. května 2015.

¹²⁶ TARANDA, P. k § 9 In: HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. (komentář) 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 75 [dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 32/2010 ze dne 29. září 2010.

Soukromoprávní rozměr insolvenčního správce plyne z jeho postavení obdobnému postavení podnikatele ve smyslu § 420 odst. 1 OZ, podle kterého platí, že: *„Kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele“*. Podle komentářové se jedná o druh neživnostenského podnikání.¹²⁸ Osobně spatřuji souvislosti s podnikáním ve skutečnosti, že insolvenční správce je při řešení dlužníkovy úpadku vystaven podnikatelskému riziku (dosahování nepřiměřených zisků nebo ztrát), když nese plnou objektivní majetkovou odpovědnost za škodu nebo jinou újmu, kterou by způsobil tím, že by nepostupoval v řízení svědomitě a s odbornou péčí dle § 36 odst. 1 IZ. Tím se odpovědnost insolvenčního správce liší od odpovědnosti soudců za výkon funkce, která je vystavěna na subjektivním principu a vyžaduje zavinění alespoň ve formě nevědomé nedbalosti, přičemž pro regresní nárok státu musí být jejich vina nejdříve zjištěna a prokázána v kárném řízení dle zákona č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců, státních zástupců a soudních exekutorů. Insolvenční správce vykonává svou funkci nadto na vlastní účet a odpovědnost (např. když rozhoduje o personálním a materiálním vybavení své kanceláře podle § 13a ZIS).¹²⁹

K veřejnoprávnímu postavení insolvenčního správce se poprvé vyjádřil Ústavní soud ještě za účinnosti ZKV, kdy vymezil postavení správce konkurzní podstaty (coby předchůdce insolvenčního správce) jako srovnatelné s postavením veřejnoprávního orgánu, jehož hlavním úkolem je zajištění hladkého průběhu konkurzu.¹³⁰ Ve vztahu k platné úpravě IZ pak Ústavní soud navázal na svou předchozí judikaturu a zaměřil se na vymezení veřejnoprávního charakteru insolvenčního správce jako na subjekt, který disponuje s veřejnou mocí. Taková moc se projevuje, když například správce: *„autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech věřitelů, kteří se nenacházejí v rovnoprávném postavení s insolvenčním správcem, obsah rozhodnutí nezávisí na jejich vůli. Za rozhodnutí insolvenčního správce tak lze považovat stanovisko insolvenčního správce k pohledávce věřitele na přezkumném jednání, které je vyjádřeno v seznamu přihlášených pohledávek, jenž je přílohou protokolu z přezkumného*

¹²⁸ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. § 21 In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 5. [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹²⁹ *mutatis mutandis* Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 2441/2010 ze dne 8. června 2011.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. 36/01 ze dne 25. června 2002 nebo také *„konkursní nález“*.

jednání“.¹³¹ Insolvenční správce autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech zejména v případech, když uznává přihlášenou pohledávku věřitele, a tím závazně určuje právo věřitele na jeho účast v insolvenčním řízení.

Obdobně chápe postavení insolvenčního správce také O. Zezulka, podle kterého je insolvenční správce procesním subjektem, který v sobě spojuje prvky veřejnoprávního orgánu a podnikatelského subjektu.¹³² T. Richter souhlasí a vymezuje některé činnosti insolvenčního správce svou povahou blízko činnostem nestranného soudního orgánu (zejména ty činnosti, které se týkají pravé strany dlužnickovy bilance jako právní posouzení dlužnickových dluhů).¹³³ Lze tedy uzavřít, že postavení insolvenčního správce je smíšené povahy a zahrnuje prvky soukromoprávní a veřejnoprávní.

3.1.2. Ekonomický pohled

Výše jsem uvedl, že insolvenční správce není zástupcem dlužníka nebo jednotlivých věřitelů v právním slova smyslu. Z ekonomického pohledu však uvedené neplatí, protože jednání insolvenčního správce má přímý dopad na blahobyt dlužníka a jeho věřitelů. Z ekonomického pohledu je tak insolvenční správce zástupcem věřitelů, a i zde je přítomen problém pána a správce (*principal agent problem*) včetně s tím spojených nákladů zastoupení.¹³⁴ Byť v právním vymezení je insolvenční správce považován za nestranný a nezávislý procesní subjekt, jakousi prodlouženou ruku insolvenčního soudu, v ryze ekonomickém smyslu se ve skutečnosti jedná o jakéhosi krizového manažera, jehož hlavním úkolem je činit rozhodnutí ohledně správy majetkové podstaty ve prospěch věřitelů.¹³⁵ Na činnost insolvenčního správce ve vztahu k majetkové podstatě je přítom dle Nejvyššího soudu nutné subsidiárně vztáhnout ustanovení o správě cizího majetku dle § 1400 až § 1447 OZ (tam, kde to povaha insolvenční správy připouští).¹³⁶ Uvedený závěr platí zejména pro činnosti týkající se levé strany dlužnickovy bilance (které T. Richter nazývá přímo činnostmi

¹³¹ Nález Ústavního soudu, sp. zn. 14/10 ze dne 13. července 2010.

¹³² ZEZULKA, O. *O postavení insolvenčního správce*. Právní rozhledy, 2019, č. 21, s. 748-757 [dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹³³ RICHTER, T. in: *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 153.

¹³⁴ JACKSON, T. in: JACKSON, T., *Bankruptcy Law and Collective Action*. Washington, D. C.: Harvard University Press, 1986, str. 79.

¹³⁵ Dle § 36 odst. 1 IZ druhá věta platí, že: „insolvenční správce je povinen učinit vše, co lze po něm spravedlivě požadovat, aby byli věřitelé uspokojeni v co nejvyšší míře“.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 819/2018 ze dne 26. dubna 2018.

manažersko-obchodní povahy, tedy když insolvenční správce disponuje s aktivy a činní obchodní rozhodnutí za účelem rozmnožení majetkové podstaty (nebo když vystupuje jako zaměstnavatel vůči zaměstnancům dle § 228 písm. f) IZ).¹³⁷⁾ Teorii zastoupení v ekonomickém smyslu dále podporuje skutečnost, že odměna insolvenčního správce je ve většině případů hrazena z majetkové podstaty na úkor poměrného uspokojení věřitelů.¹³⁸⁾

3.2. Odměna insolvenčního správce

3.2.1. Obecně k odměně

Základ pro odměnu insolvenčního správce poskytuje § 38 odst. 1 IZ, podle kterého má insolvenční správce právo na odměnu a náhradu hotových výdajů. Dále se v této práci odměnou myslí také náhrada hotových výdajů, ledaže z textu nevyplývá jinak. Podrobnosti o způsobu výpočtu odměny pro jednotlivé varianty řešení dlužníkovy úpadku jsou dále upraveny ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a náhradách jejich nutných výdajů.

Odměna insolvenčního správce je peněžní prospěch, který náleží správci za jeho práci a námahu.¹³⁹⁾ Odměna je pro insolvenční správce ekonomickou pobídkou, která rozhoduje, jací lidé jakých kvalit budou povolání insolvenčních správců vykonávat. Způsob výpočtu odměny je koncipován jako paušální náhrada za všechny činnosti správce v insolvenčním řízení, přičemž odměna by měla odpovídat představě o typizovaném řízení o průměrné délce a obtížnosti.¹⁴⁰⁾ V případech, ve kterých se náročnost činností správce významně odlišuje od typizovaného řízení má pak insolvenční soud moderační právo ve smyslu § 38 odst. 3 IZ, podle kterého platí, že: „*Insolvenční soud může podle okolností případu po projednání s věřitelským výborem odměnu insolvenčního správce přiměřeně zvýšit nebo snížit.*“

¹³⁷⁾ RICHTER, T. in. *Insolvenční právo*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017, s. 152 – 153.

¹³⁸⁾ K průměrné výši uspokojení v insolvenčním řízení viz opt. cit. sub 69, str. 104.

¹³⁹⁾ JIRMÁSEK, T., in. *Odměna insolvenčního správce*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 18.

¹⁴⁰⁾ JIRMÁSEK, T., in. *Odměna insolvenčního správce*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 22.

3.2.2. *Vznik pohledávky na odměnu*

Samotná pohledávka insolvenčního správce na odměnu vzniká až rozhodnutím insolvenčního soudu, kterým se schvaluje vyúčtování insolvenčního správce na konci insolvenčního řízení. V podmínkách konkurzu se tak děje při schválení konečné zprávy podle § 310 IZ a v podmínkách reorganizace rozhodnutím soudu po skončení reorganizace podle § 364 odst. 4 IZ. Vzhledem k tomu, že se o odměně rozhoduje až v závěrečné fázi insolvenčního řízení je dána možnost čerpat zálohu na odměnu, která bude nakonec zúčtována proti konečné výši odměny. Insolvenční soud tak může podle § 38 odst. 4 IZ rozhodnout opětovně o vyplacení zálohy na odměnu, přičemž na čerpání zálohy nemá insolvenční správce nárok (záleží na úvaze insolvenčního soudu).

3.2.3. *Vyúčtování odměny*

Insolvenční správce je povinen odměnu podle § 38 odst. 3 IZ řádně vyúčtovat. V závislosti na způsobu řešení dlužníkového úpadku bude vyúčtování buď součástí konečné zprávy dle § 303 IZ v podmínkách konkurzu nebo jej insolvenční správce zahrne do zprávy o své činnosti dle § 354 odst. 2 IZ v případě reorganizace. Na úseku řízení, ve kterém soud kontroluje vyúčtování a rozhoduje o odměně a náhradě hotových výdajů se insolvenční správce stává účastníkem řízení ve smyslu § 15 IZ se všemi důsledky z toho plynoucími. V této souvislosti lze na vyúčtování nákladů pohlížet jako na podání, které má podle O. Řeháčka a M. Vrby povahu žaloby na plnění, protože jím insolvenční správce uplatňuje svá majetková práva vůči majetkové podstatě (která požívají v souladu s čl. 36 odst. 1 LPS soudní ochrany).¹⁴¹

S uvedeným názorem souhlasím, protože odměna je hrazena z majetkové podstaty před uspokojením pohledávek věřitelů, tedy v případech, jestliže není v majetkové podstatě dostatek majetku k uspokojení všech věřitelů, jde odměna na rub poměrného uspokojení věřitelů (v tomto ohledu má schvalování odměny rozměr sporu mezi insolvenčním správcem a věřiteli). Věřitelům je dána možnost bránit se proti špatnému vyúčtování odměny v konečné zprávě podáním námitek podle § 304 odst. 2 IZ. Věřitelé mohou podat námítky ve lhůtě 15 dní od zveřejnění konečné zprávy v insolvenčním rejstříku. Lhůta je koncentrační a k později uplatněným námítkám proti konečné zprávě nebude přihlíženo, jak plyne z konstantní

¹⁴¹ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, str. 108 – 109.

judikatury Nejvyššího soudu.¹⁴² Zejména není možné námitky uplatnit později v odvolání proti rozvrhovému usnesení dle § 307 odst. 1 IZ.

Dále z účastenství insolvenčního správce ve vztahu k rozhodování o odměně plyne, že insolvenční soud nemůže poučovat insolvenčního správce a vést jej k věcné změně svého podání. Soud může pouze ve spolupráci s insolvenčním správcem po prvotním přezkoumání odstranit chyby a nejasnosti (např. písařské chyby nebo zdvojení některých položek ve vyúčtování apod.). Pokud soud však s vyúčtováním správce věcně nesouhlasí (například pokud požaduje insolvenční správce méně, než kolik mu podle posouzení soudu ze zákona náleží), pak by soud neměl správce vyzývat k opravě podání. O Řeháček a M. Vrba k tomu uvádí, že: „*V civilním procesu ovšem není možné, aby soud vyzýval navrhovatele, aby věcně změnil svůj návrh tak, aby mu následně mohl soud vyhovět*“.¹⁴³ V této rovině má insolvenční soud ve vztahu ke konečné zprávě pouze tři možnosti dle § 304 odst. 4 IZ. Pokud došlo v průběhu řízení k vyplacení zálohy dle § 38 odst. 4 IZ, bude záloha zaúčtována oproti výši odměny. Insolvenční soud rozhodne v samostatném výroku o celkové výši odměny a dále o částce, která bude insolvenčnímu správci vyplacena (od celkové odměny bude odečtena částka vyplacená na zálohách).

3.2.4. Rozhodnutí insolvenčního soudu o odměně

Nárok na odměnu a náhradu hotových výdajů vzniká právní mocí usnesení insolvenčního soudu, kterým se schvaluje vyúčtování insolvenčního správce. Od okamžiku právní moci usnesení vzniká pohledávka za majetkovou podstatou insolvenčního správce, jejíž splatnost nastává právní mocí rozhodnutí, ledaže soud ohledně splatnosti rozhodne jinak. Podle judikatury Nejvyššího soudu se jedná se o tzv. statusové rozhodnutí ve věci samé, kterým dochází ke změně právního postavení dlužníka (zasahuje do jeho majetkové sféry).¹⁴⁴ Rozhodnutí musí být řádně odůvodněno dle § 157 odst. 2 OSŘ. Pokud byly proti konečné zprávě podány námitky, soud musí k jejich projednání nařídít jednání *a contrario* § 304 odst. 5 IZ. O odměně rozhoduje insolvenční soud z úřední povinnosti a není vázán návrhem insolvenčního správce, tj. může přiznat odměnu vyšší nebo nižší oproti předloženému

¹⁴² Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 118/2016 ze dne 28. července 2016.

¹⁴³ ŘEHÁČEK, O., VRBA, M. In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, str. 109.

¹⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 30/2010 ze dne 20. ledna 2011.

vyúčtování (avšak po předchozím vyjádření věřitelského výboru). Souhlasím s T. Jirmáskem, podle kterého by insolvenční soud neměl překročit návrh správce, pokud je z podání patrné, že se ve zbývajících částech odměny vzdává.¹⁴⁵ Ve věci náhrady hotových výdajů uvedené neplatí. Insolvenční soud rozhoduje o hotových výdajích výhradně na základě návrhu insolvenčního správce, který nemůže překročit.¹⁴⁶ Insolvenční soud v usnesení ve vztahu k odměně dále rozhodne, z jakého zdroje bude pohledávka insolvenčního správce uspokojena (z majetkové podstaty, zálohy na náklady řízení nebo z prostředků státu).

3.2.5. Záloha na odměnu

Podle § 38 odst. 4 IZ může insolvenční soud v průběhu řízení rozhodnout o vyplacení zálohy na odměnu. Slovo *může* vede k rozdílným výkladovým tendencím, přičemž mezi odbornou literaturou nepanuje shoda, zda by mělo k vyplacení záloh docházet výjimečně, nebo naopak běžně.

Podle T. Moravce by mělo k výplatě zálohy docházet pouze ve výjimečných situacích, ve kterých by nebylo spravedlivé po insolvenčních správcích požadovat, aby nesli náklady řízení sami (pokud by řízení bylo dlouhé).¹⁴⁷ Shodně podle P. Budína by nemělo být automaticky vyhověno žádosti správce o vyplacení zálohy. Záloha by měla být vyplácena v případech, když se řízení protáhne bez zavinění insolvenčního správce.¹⁴⁸ Naopak J. Kozák k tomu uvádí, že pokud je v majetkové podstatě dostatek finančních prostředků, pak by měly být zálohy obecně vypláceny, protože není možné po insolvenčních správcích spravedlivě požadovat, aby po dobu trvání insolvenčního řízení dotovali svou činnost z vlastních zdrojů.¹⁴⁹

V tomto ohledu s J. Kozákem plně souhlasím, protože výkon funkce insolvenčního správce je práce jako každá jiná, tedy činností, za kterou náleží odměna, která je hlavním ekonomickým motivem vykonávané činnosti. Podle výzkumu provedeného na Vysoké škole ekonomické v Praze dosahuje průměrná délka insolvenčního řízení v České republice 740 dní

¹⁴⁵ JIRMÁSEK, T., in. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 89.

¹⁴⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 1681/2012 ze dne 2. července 2013.

¹⁴⁷ MORAVEC, T. § 38 [Odměna správce a náhrada výdajů]. In: MORAVEC, T., KOTOUČOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 120.

¹⁴⁸ BUDÍN, P. in: KOZÁK, J., DAMAN, A., PACHL, L., *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář.* Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 45.

¹⁴⁹ KOZÁK, J. in: KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. *Insolvenční zákon. Komentář.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, str. 138.

(medián 622 dní).¹⁵⁰ L. Valenta přitom naměřil průměrnou délku trvání úspěšné reorganizace ukončené splněním reorganizačního plánu v České republice 954 dní.¹⁵¹ Pokud by měli insolvenční správci nést náklady po celou dobu trvání insolvenčního řízení výhradně ze svého, došlo by k neúměrné zátěži insolvenčních správců a vytvoření bezdůvodné právní nejistoty (konečná odměna je schválena až na konci řízení, do té doby by správci neměli reálnou možnost odhadnout, zda odměna vůbec postačí na krytí mzdových a jiných nákladů souvisejících s výkonem jejich činnosti apod.). Dále souhlasím s T. Jirmáskem, podle kterého by celková výše čerpaných záloh neměla překročit 75 % předpokládané konečné odměny.¹⁵² Hlavním důvodem je v tomto ohledu zachování motivace správce vést řízení k úspěšnému konci, protože až poté bude vyplacena celá jeho odměna. Zároveň je tím zachován prostor pro případné snížení odměny v důsledku skutečností dle § 38 odst. 3 IZ.

Lze tedy uzavřít, že zálohy by vypláceny být měly, a to i opakovaně. Jejich souhrnná výše by neměla překročit 75 % z odhadované konečné odměny. Důvodem je zajištění dobrých podmínek k výkonu funkce a zachování vhodné motivace pro zdárný průběh řízení.

3.2.6. Pohledávka za majetkovou podstatou

Pohledávka správce na odměnu vzniká až právní mocí rozhodnutí soudu, kterým se schvaluje odměna insolvenčního správce. Rozhodnutí soudu má konstitutivní účinky.¹⁵³ Takto přiznaná odměna je pohledávkou za majetkovou podstatou dle § 168 odst. 2 písm. a) IZ, která se uspokojuje v plné výši kdykoliv po rozhodnutí o úpadku. Pohledávka na odměnu a náhradu hotových výdajů se uspokojuje v nejlepší pořadí ve smyslu § 297 IZ před ostatními pohledávkami za majetkovou podstatou (má superprioritní charakter).¹⁵⁴

Pohledávka správce na odměnu a náhradu hotových výdajů se hradí přednostně z majetkové podstaty podle § 296 odst. 1 IZ. Pokud prostředky v majetkové podstatě

¹⁵⁰ SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., *Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona)*. Praha: Professional Publishing, 2016, str. 91.

¹⁵¹ VALENTA, L., *Analýza reorganizací v České republice v letech 2008 – 2020*. Diplomová práce (Ing.) Praha, 2021. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská, Katedra strategie. Obhájeno 9. června 2021, str. 60.

¹⁵² JIRMÁSEK, T., in. *Odměna insolvenčního správce. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 83.

¹⁵³ JIRMÁSEK, T., in. *Odměna insolvenčního správce. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 89.

¹⁵⁴ SPRINZ, P. § 168 in: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 22 [navštíveno dne 1. listopadu 2023].

nepostačují k uspokojení všech pohledávek za majetkovou podstatou, pak lze dle § 297 IZ k uspokojení pohledávky insolvenčního správce na odměnu použít obligatorní zálohu na náklady insolvenčního řízení dle § 108 odst. 1 IZ nebo fakultativní zálohu na náklady insolvenčního řízení dle § 108 odst. 2 IZ, bylo-li její složení navrhovatelem uloženo. Pokud ani to nepostačuje, pak odměnu do částky 50.000 Kč uhradí stát v souladu s § 38 odst. 2 IZ. Judikaturou bylo dovozeno, že se do limitní částky nepočítá částka odpovídající dani z přidané hodnoty, pokud je insolvenční správce jejím plátcem. Pokud ano, pak horní limit celkové odměny navýšený o daň z přidané hodnoty (při sazbě 21%) odpovídá částce 60.500 Kč (stát o přebytek 10.500 Kč na dani z příjmu přitom nepřijde, protože daň bude insolvenčním správcem odvedena zpátky).¹⁵⁵

Pokud by pohledávka správce na odměnu nebyla plně uspokojena některým z výše popsaných postupů, pak pohledávka v neuspokojené výši podle Nejvyššího soudu trvá dále i po skončení insolvenčního řízení jako pohledávka za dlužníkem a insolvenční správce ji může vymáhat cestou exekuce.^{156, 157}

Tento závěr není pro konkursní praxi právnických osob příliš praktický, protože ve většině případů po skončení insolvenčního řízení dochází k zániku dlužníka bez právního nástupce dle § 311 IZ nebo § 312 odst. 3 IZ, pročež insolvenční správce nemá po kom nárok vymáhat.

3.3. Druhy a složky odměny

Odměna insolvenčního správce představuje jedinou částku, kterou se oceňuje veškerá práce, kterou insolvenční správce v řízení vykonal. Podle T. Jirmáska převažuje pojetí odměny jako paušalizující odměny stanovené odhadem podle typizovaného insolvenčního řízení.¹⁵⁸

Podle právní úpravy kombinovaně obsažené v § 38 IZ a InsSprT se celková odměna skládá z dílčích složek, z nichž každá má vlastní úpravu pro výpočet. Součtem všech dílčích složek dostaneme konečnou částku. Pokud nelze odměnu určit podle InsSprT, rozhodne

¹⁵⁵ Srov. Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 381/2015 ze dne 19. ledna 2016.

¹⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 4201/2010 ze dne 31. října 2012.

¹⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 79/2017 ze dne 8. března 2016.

¹⁵⁸ JIRMÁSEK, T., in. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 21.

o spravedlivé výši odměny insolvenční soud s přihlédnutím ke složitosti řízení podle § 5 InsSprT.

Jednotlivé složky odměny v případech korporačních dlužníků jsou: (i) odměna za přezkum přihlášené pohledávky; (ii) odměna z výtěžku pro zajištěné věřitele; (iii) odměna z výtěžku pro nezajištěné věřitele; (iv) průběžná odměna v reorganizaci.

3.3.1. Odměna za přezkum přihlášené pohledávky

Insolvenčnímu správci náleží za přezkum přihlášené pohledávky věřitele v konkursu nebo reorganizaci paušalizovaná částka ve výši 1.000 Kč za každou přezkoumanou pohledávku věřitele nejvýše však 1.000.000 Kč ve smyslu § 2a InsSprT. Odměna by se měla vztahovat na veškeré úkony související s přihláškou. Citované ustanovení přitom vyvolává výkladové potíže a nabízí více možných řešení podle jakého základu odměnu za přezkum určit. Problém činí otázka, zda odměna náleží za přezkum jedné přihlášky, pohledávky, nebo za každého jednoho věřitele přihlášeného do řízení.¹⁵⁹ T. Jirmásek dovodil celkem devět možných výkladů a uzavřel, že *de lege feredna* by bylo vhodné otázku postavit na jisto. Pro účely této práce je možné v souladu s názorem T. Jirmáska uzavřít, že odměna náleží za počet věřitelů přihlášených do řízení, jejichž pohledávky byly zařazeny na seznam přihlášených pohledávek insolvenčním správcem.¹⁶⁰ Odměna tak nenáleží za pohledávky věřitelů, jejichž pohledávky se do řízení nepřihlašují, ale pouze se uplatňují a považují se za přihlášené ze zákona (pohledávky za majetkovou podstatou a jim na roveň postavené podle § 168 IZ a § 169 IZ nebo pohledávky vyplývající z účetnictví finanční instituce jako dlužníka dle § 373 IZ).

Odměna za přezkum jako zvláštní složka konečné odměny byla zavedena velkou revizní novelou insolvenčního zákona v roce 2013.¹⁶¹ Před revizní novelou byla činnost související s přezkumem pohledávek zahrnuta v konečné odměně. Důvodová zpráva k revizní novele k podstatě odměny za přezkum přihlášek uvádí, že: „... *Cílem navrhované úpravy je stanovením odpovídající odměny zajistit, aby insolvenčními správci byly osoby s vysokou kvalifikací. Právě krátkost lhůt pro přezkoumání přihlášek pohledávek v praxi způsobuje, že při větším množství přihlášek je insolvenční správce nucen věnovat se této činnosti přednostně před veškerou ostatní agendou...*“ Smyslem zavedení odměny za přezkum bylo tedy zvláště odměnit

¹⁵⁹ JIRMÁSEK, T., in. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 188.

¹⁶⁰ JIRMÁSEK, T., in. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 191.

¹⁶¹ Zákon č. 294/2013 Sb., kterým se mění IZ a ZIS.

insolvenční správce za přezkum pohledávek. Podle Nejvyššího soudu dále bylo smyslem kompenzovat insolvenčního správce, který by byl odvolán po přezkumném jednání dle § 29 IZ, přičemž předtím mohl přezkoumat řadu pohledávek.¹⁶²

Věřitelé mohou přihlašovat pohledávky ve lhůtě od zahájení insolvenčního řízení až do dvou měsíců od rozhodnutí o úpadku podle § 110 IZ ve spojení § 136 odst. 2 písm. d) IZ. Veškeré přihlášené pohledávky insolvenční správce předběžně přezkoumá a podle výsledku je zařadí na seznam přihlášených pohledávek podle § 189 IZ. Jak bylo uvedeno výše, nárok na odměnu vznikne v okamžiku zařazení pohledávky na seznam přihlášených pohledávek.

3.3.2. Odměna z výtěžku pro zajištěné a nezajištěné věřitele

Pro stanovení výše tohoto druhu odměny je nejprve nutné stanovit základ pro výpočet odměny. Dle stanoveného základu se poté celková odměna určí podle tabulkových hodnot dle § 1 odst. 2 InsSprT (klesající procentní sazba v závislosti na výtěžku k vydání zajištěným věřitelům) nebo dle § 1 odst. 3 InsSprT (klesající procentní sazba v závislosti na výtěžku k vydání nezajištěným věřitelům). Výtěžkem se myslí peníze utržené zpeněžením majetkové podstaty ve smyslu § 283 odst. 1 IZ, podle kterého platí, že: „*Zpeněžením majetkové podstaty se rozumí převedení veškerého majetku, který do ní náleží, na peníze za účelem uspokojení věřitelů*“. Základem pro výpočet odměny je pak konečná částka, která byla reálně věřitelům vyplacena bez ohledu na vybraný způsob zpeněžení majetkové podstaty (tj. jedná se o paušalizující odměnu, která zohledňuje výlučně částku dosaženou při zpeněžení, a nikoli aktivity insolvenčního správce).¹⁶³

Výtěžek zpeněžení k vydání zajištěným a nezajištěným věřitelům zahrnuje v každém případě ve smyslu § 1 odst. 4 InsSprT dvě skupiny věřitelů. První skupinou jsou zajištění/nezajištění věřitelé označení v rozvrhovém usnesení ve smyslu § 306 IZ. Druhou skupinou jsou věřitelé pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou. Celkový výpočet výtěžku zpeněžení k vydání zajištěným/nezajištěným věřitelům je pak roven součtu výtěžku určeném pro obě jmenované skupiny.

Pokud došlo ke zpeněžení předmětu zajištění ještě před zahájením insolvenčního řízení v exekučním řízení a exekutor vydá výnos zpeněžení do majetkové podstaty, který se následně přidělí vlastníkovému původnímu zajištění, které v exekučním řízení zanikalo, pak správci odměna

¹⁶² Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 122/2018-27 ze dne 28. července 2020.

¹⁶³ Usnesení Vrchního soudu v Praze 3 VSPH 1038/2022-B-37 ze dne 29. září 2022.

za zpeněžení nenáleží. Odměna je peněžní prospěch za práci a námahu insolvenčního správce. Pokud za účelem zpeněžení předmětu zajištění nevykonal ničeho, nenáleží mu ani odměna (jak dovodil Nejvyšší soud).¹⁶⁴ Dle Nejvyššího soudu se potom do částky připadající k vydání zajištěným nebo nezajištěným věřitelům počítá také částka odpovídající odměně insolvenčního správce.¹⁶⁵

3.3.3. Odměna v reorganizaci

V reorganizaci náleží insolvenčnímu správci odměna podle § 2 InsSprT, dle kterého se odměna určí podle dvanáctinásobku dosaženého měsíčního obratu dlužníka za každý započatý měsíc reorganizace. Odměna je konstruována jako paušální odměna za veškerou činnost správce v reorganizaci.¹⁶⁶ Jinak lze odměnu sjednat smluvně se souhlasem insolvenčního správce a věřitelského výboru.

Podle Nejvyššího soudu je pro určení odměny nutné zjistit (i) kolik měsíců reorganizace trvala počítáno od povolení reorganizace do jejího skončení dle § 364 odst. 2 IZ; a (ii) sazbu odměny dle dosaženého obratu v příslušném kalendářním měsíci.¹⁶⁷ Podle dosaženého obratu je sazba odstupňována do šesti pásem v rozmezí 33.000 Kč až 415.000 Kč. Správci náleží takto určená odměna za každý započatý kalendářní měsíc, přičemž se ale nejedná o dílčí odměnu za každý kalendářní měsíc, ale pouze o poměrnou část z konečné výše odměny (odměna je jenom jedna).¹⁶⁸ Takto stanovená odměna může být dále moderována dle § 38 odst. 3 IZ po předchozím vyjádření věřitelského výboru.

3.4. Další otázky spojené s odměnou insolvenčního správce

3.4.1. Kdy nelze odměnu určit

Pokud nelze odměnu insolvenčního správce určit podle § 1 až § 4 InsSprT, protože (i) nedošlo ke zpeněžení majetkové podstaty v konkurzu; nebo (ii) úpadek nebyl řešen reorganizací a zároveň nebyla do řízení přihlášená žádná pohledávka, pak se odměna určí podle § 5 InsSprT. V jiném případě taková situace nastat nemůže. Soud odměnu určí na základě

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 180/2017 ze dne 29. července 2019.

¹⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 7/2015 ze dne 31. ledna 2017.

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 66/2018 ze dne 30. června 2020.

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne, sp. zn. 29 NSČR 54/2013 30. září 2015.

¹⁶⁸ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 117/2019 ze dne 28. ledna 2021.

vlastní úvahy s přihlédnutím k délce doby, rozsahu a náročnosti vykonávané činnosti insolvenčního správce. Takto stanovená odměna by měla odrážet skutečně odvedenou práci, přičemž insolvenční soud by měl o obdobných případech rozhodovat stejně. Rozhodnutí musí být přezkoumatelné a z odůvodnění musí být patrné, jakými úvahami se soud při stanovení odměny řídil. Pokud soud jednou určí odměnu podle § 5 InsSprT, pak už podle Vrchního soudu v Praze není možné odměnu dále moderovat (snižovat či zvyšovat) podle § 38 odst. 3 IZ.¹⁶⁹

Podle T. Jirmáska v praxi často dochází k chybnému postupu podle § 5 InsprT, který by měl dopadat výhradně na případy, když odměnu nelze určit jinak.¹⁷⁰ Bude se jednat zejména o případy, když byl dlužníkův úpadek řešen konkursem, v němž nebyl zpeněžen žádný dlužníkův majetek a zároveň nebyla přezkoumána žádná přihláška pohledávky. Pokud by došlo ke zpeněžení majetku v konkursu, postupovalo by se podle § 1 odst. 5 InsSprT. Pokud by došlo k přezkumu alespoň jedné přihlášky pohledávky, postupovalo by se podle § 2a InsSprT. Podle Nejvyššího soudu totiž platí, že: „...*V případech, kdy ke zpeněžení majetku vůbec nedojde, nevznikla insolvenčnímu správci žádná odměna za zpeněžování. Jestliže insolvenční správce v takovém insolvenčním řízení nepřezkoumal žádnou přihlášku, lze jeho odměnu určit jen podle § 5 InsSprT. Insolvenční správce, který v takovém insolvenčním řízení přezkoumal alespoň jednu přihlášku, má nárok na odměnu minimálně ve výši 45 000 Kč*“.¹⁷¹ V obou případech by minimální výše odměny činila alespoň 45.000 Kč. Uvedený postup přitom není možné kombinovat. V praxi došlo k bizarní situaci, když Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání insolvenčního správce, který požadoval přiznání minimální odměny ve výši 90.000 Kč společným postupem podle § 1 odst. 5 InsSprT a §2a InsSprT. Nejvyšší soud uzavřel, že logickým výkladem minimální odměny je, že náleží správci jenom jednou.¹⁷²

3.4.2. Procesní obrana proti výši odměny

V konkursu se insolvenční správce a věřitelé mohou proti rozhodnutí, kterým se schvaluje konečná zpráva, odvolat ve smyslu § 304 odst. 6 IZ. Podmínkou pro aktivní legitimaci věřitelů k podání odvolání je, že proti konečné zprávě podali námitky, kterým nebylo vyhověno. Podle Vrchního soudu v Praze uvedené neplatí, pokud soud schválil konečnou zprávu v jiném než

¹⁶⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 669/2012 ze dne 13. prosince 2012.

¹⁷⁰ JIRMÁSEK, T., in. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021, str. 227.

¹⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 122/2018 ze dne 28. července 2020.

¹⁷² Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 129/2018 ze dne 28. května 2020.

zveřejněném znění, proti kterému věřitelé nepodali námitky.¹⁷³ Insolvenční správce se může odvolat v rozsahu, ve které nebylo návrhu na jeho odměnu vyhověno. Insolvenční správce je v odvolacím řízení osvobozen od soudního poplatku ve smyslu § 11 odst. 2 písm. n) ZSP, podle kterého je insolvenční správce osvobozen v řízení o nárocích, které se týkají majetku náležejícího do majetkové podstaty. V této souvislosti dochází v praxi k bagatelním sporům o navýšení odměny. Insolvenční správci se odvolávají proti prvostupňovým rozhodnutím o výši odměny a nezřídka kdy po zamítnutí odvolání podávají ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu (v bagatelních věcech je dovolání nepřipustné, pokud není požadovaná částka vyšší 50.000 Kč dle § 237 písm. c) OSŘ).¹⁷⁴ Ústavní stížnosti jsou odmítány na základě argumentace, že spor o navýšení odměny v nízkých částkách zpravidla nebude dosahovat intenzity porušení základních práv (muselo by v konkrétním případě dojít k zásadnímu zásahu do majetkových práv stěžovatele).¹⁷⁵ Částky je však třeba nutně posuzovat v individuálním případě s přihlédnutím k okolnostem případu a možnostem účastníků řízení, takže judikaturou není ani nemůže být dovozena konkrétní limitní částka, od které by se už o bagatelní spor nejednalo.

Bagatelní spory jsou tak zdrojem přímých a nepřímých ekonomických nákladů na straně státu (zahlcování justice). V této souvislosti mám za to, že by *de lege ferenda* měla být výjimka insolvenčních správců dle § 11 odst. 2 písm. n) ZSP ve vztahu k nárokům o výši odměny zrušena a odvolání by mělo podléhat soudnímu poplatku.

¹⁷³ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 4 VSPH 40/2015 ze dne 2. dubna 2015.

¹⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 45/2015 ze dne 31. ledna 2017.

¹⁷⁵ Srov. Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 2795/22 ze dne 15. listopadu 2022 (sporná částka 6.300 Kč); nebo, sp. zn. III. ÚS 1101/19 ze dne 2. května 2019 (sporná částka 1.671,50 Kč).

4. Výdaje na třetí osoby

4.1. Odpovědnost insolvenčního správce

Základem odpovědnosti insolvenčního správce za výkon funkce představuje § 36 odst. 1 IZ, podle kterého je insolvenční správce povinen při výkonu funkce postupovat svědomitě a s odbornou péčí. Podle judikatury se jedná o osobní majetkovou odpovědnost insolvenčního správce založenou na objektivním principu.¹⁷⁶ Odborná péče bývá vymezována oproti povinnosti statutárního orgánu PO postupovat při výkonu funkce s péčí řádného hospodáře. Odborná péče je v tomto směru podle judikatury vyšším standardem péče, která v sobě zahrnuje povinnosti vyplývající ze standardu péče řádného hospodáře.^{177,178} Základním rozdílem mezi odbornou péčí a péčí řádného hospodáře je v požadované vyšší kvalifikaci insolvenčního správce oproti průměrnému člověku ve smyslu § 5 OZ. Odborná kvalifikace předpokládá zvláštní způsobilost, která se průměrnému člověku ve smyslu § 5 OZ nedostává (např. lze po insolvenčním správci požadovat detailní znalost insolvenčního zákona a předpisů souvisejících nebo také relevantní judikaturou významnou pro dané rozhodnutí).^{179,180}

Stejně jako povinnost péče řádného hospodáře má standard odborné péče dvě složky. První složkou je samotná povinnost odborné péče a druhou složkou je povinnost loajality, neboli dle dikce § 36 odst. 1 IZ je insolvenční správce: „*povinen dát přednost společnému zájmu věřitelů před zájmy vlastními i před zájmy jiných osob*“. Povinnost odborné péče je založena na objektivním principu, tedy odpovídá určité představě o řádném insolvenčním správci, který je vzorem pro všechny insolvenční správce.^{181,182} S uvedeným názorem souhlasím, ale dle mého názoru je možné přistoupit k subjektivnímu zostření objektivního

¹⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 49/2014 ze dne 28. července 2016, publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 16/2018.

¹⁷⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 1412/2007 ze dne 27. března 2008 nebo Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2737/2014 ze dne 31. ledna 2017.

¹⁷⁸ Podle důvodové zprávy k § 37 IZ je dokonce odpovědnost insolvenčního správce koncipována: „*na principu obdobnému tomu, jakým odpovídají orgány obchodních společností*“.

¹⁷⁹ PAŠEK, M. k § 5 OZ In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 1. [Navštíveno dne 1. listopadu 2023].

¹⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2363/2011 ze dne 29. dubna 2013.

¹⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 49/2014 ze dne 28. července 2016, publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 16/2018.

¹⁸² O. Řeháček a M. Vrba in: SPRINZ, P., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 97.

principu, což dovodil Nejvyšší soud pro péči řádného hospodáře.¹⁸³ Subjektivní zostření vyžaduje, aby se přihlíželo ke zvláštním vlastnostem insolvenčního správce, které by měl insolvenční správce být povinen v daném případě využít. Odpovědnost insolvenčního správce je koncipována jako odpovědnost za řádný výkon funkce, a nikoli za dosažený výsledek.¹⁸⁴ Podle O. Řeháčka a M. Vrby je uvedený závěr obecně platný pro všechny případy správy cizího majetku a vychází ze zásady, že náhodu pocítuje vlastník (*casus sentit dominus*).¹⁸⁵

4.1.1. Zajištění odbornosti

Z povinnosti odborné péče dále vyplývá, že insolvenční správce musí být schopen rozpoznat, zda na výkon své funkce stačí.¹⁸⁶ Pokud by zjistil, že jeho odborné znalosti v daném případě nedostačují náročnosti a rozsahu řízení, nesmí postupovat liknavě a svůj nedostatek odbornosti musí aktivně řešit. Takovým řešením může být žádost o odvolání z funkce dle § 31 IZ, žádost o stanovení zvláštního insolvenčního správce dle § 35 IZ, nebo najmutí si právních, účetních nebo jiných odborných poradců ve smyslu § 40 odst. 2 IZ (za činnost těchto osob ale bude stále odpovědný ve smyslu § 37 odst. 2 IZ). Dále se budu v této práci věnovat zajištění odbornosti prostřednictvím třetích osob, protože najímání třetích osob může být postupem dle § 39 odst. 2 nebo 3 IZ zdrojem přímých nákladů úpadku.

V tomto směru navrhuji rozlišovat mezi absolutním a relativním deficitem odbornosti. Rozdíl spočívá v rozsahu a intenzitě deficitu odbornosti. Absolutní deficit odbornosti nemůže správce sanovat jiným způsobem, než zažádat o odvolání z funkce dle § 31 IZ nebo o ustanovení zvláštního insolvenčního správce dle § 35 IZ. Zajistit absolutní deficit odbornosti prostřednictvím odborných poradců dle mého názoru není možné. Důvodem je skutečnost, že pokud insolvenční správce využije jiné osoby k výkonu funkce, pak je povinen je řídit a kontrolovat. Předpokladem efektivního řízení přitom je, že řídicí osoba dané problematice rozumí alespoň v základních souvislostech.

Co se odpovědnosti za využívání třetích osob týče, je insolvenční správce odpovědný za jejich výběr (*cura in eligendo*), za jejich vedení, včetně poskytování potřebné součinnosti (*cura*

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 1262/2006 ze dne 30. července 2008 nebo rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 1356/2011 ze dne 22. června 2012.

¹⁸⁴ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 27 Cdo 1532/2017 ze dne 29. května 2018.

¹⁸⁵ ŘEHÁČEK, O. a VRBA, M. in. SPRINZ, P., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 99.

¹⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2531/2008 ze dne 30. října 2008.

in instruendo) a za jejich kontrolu (*cura in custodiendo*). Insolvenční správce přitom musí vybraným osobám zajistit vhodné podmínky pro jejich činnost. Je tak povinen osobně poskytovat součinnost a vhodné podklady pro výkon delegované činnosti, které musí být úplné, správné a pravdivé.¹⁸⁷ Pokud by se správce potýkal s absolutním nedostatek odbornosti, pak by nemohl objektivně posoudit vhodnost výběru, provádět efektivní kontrolu, ani poskytovat vhodnou součinnost (takovou součinnost, která nevytváří dodatečné náklady). Taková delegace nemůže nikdy objektivně obstát, pokud by správce neměl žádné ponětí o základních souvislostech delegované činnosti. Deficit relativní odbornosti je možné v daném rozsahu sanovat prostřednictvím třetích osob, avšak musí se jednat o deficit relativně úzkého okruhu zaměření.

4.1.2. Zaměstnanci insolvenčního správce

Podle § 40 odst. 1 IZ platí, že insolvenční správce je povinen svou funkci vykonávat osobně. Jak bylo nastíněno výše, úspěšnost insolvenčního řízení, poměřováno podle míry dosaženého poměrného uspokojení věřitelů, mnohdy závisí na rychlosti řízení. Pokud by měl insolvenční správce veškeré úkony provádět výlučně osobně, pak by tím zejména ve složitějších případech mohl být ohrožen úspěch insolvenčního řízení. Je tedy žádoucí, aby mohl insolvenční správce některé činnosti, zejména ty administrativně-právní povahy, delegovat na jiné osoby a sám se zabýval složitějšími záležitostmi týkajícími se například levé strany dlužníkovy bilance. Tomu odpovídá také dikce ustanovení § 40 odst. 2 IZ, podle kterého může insolvenční správce vykonávat svou funkci prostřednictvím svých zaměstnanců nebo zaměstnanců dlužníka.

A dále například ustanovení § 13a ZIS, podle kterého je insolvenční správce povinen si zajistit personální vybavení pro svou činnost, které musí být přiměřené povaze, rozsahu a složitosti jím vykonávané činnosti. Přiměřené personální vybavení je přitom jednou z podmínek k udělení povolení k výkonu funkce insolvenčního správce podle § 6 odst. 1 písm. g) ZIS. V této souvislosti je podle O. Řeháčka a M. Vrby první věta § 40 odst. 1 IZ, že insolvenční správce je povinen svou funkci vykonávat osobně, proklamativním ustanovením

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 1773/2006 ze dne 6. května 2008.

bez právního významu, když insolvenční zákon na více místech předpokládá, že insolvenční správce jiné osoby k výkonu své funkce využije (dále například § 23 IZ nebo § 37 IZ).¹⁸⁸

4.2. Činnost insolvenčního správce

Insolvenční správce v průběhu insolvenčního řízení vykonává celou řadu dílčích činností, jejichž smyslem je dosažení účelu insolvenčního řízení dle § 1 písm. a) IZ. V této souvislosti se rozlišuje mezi činnostmi základními dle § 39 odst. 2 IZ, které lze financovat na rub majetkové podstaty se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru, a činnostmi mimořádnými dle § 39 odst. 3 IZ, k jejichž hrazení z majetkové podstaty postačí souhlas věřitelského výboru.

Základní činnosti	Mimořádné činnosti
§ 39 odst. 2 IZ	§ 39 odst. 3 IZ
Náklady na činnosti, ke kterým je insolvenční správce <u>povinen podle zákona nebo podle rozhodnutí insolvenčního soudu</u> , jsou zahrnuty v jeho odměně a nese je <u>ze svého</u> . <i>Výjimečně</i> lze splnění těchto činností jinými osobami podle § 40 odst. 2 hradit z majetkové podstaty se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru.	Náklady insolvenčního správce spojené s využitím právních, ekonomických a jiných specializovaných odborníků lze hradit z majetkové podstaty, jen je-li jejich využití účelné <i>vzhledem k rozsahu a náročnosti</i> insolvenčního řízení a jsou-li <u>předem</u> schváleny věřitelským výborem.

Náklady na základní činnosti dle § 39 odst. 2 IZ, ke kterým je správce povinen ze zákona nebo na základě rozhodnutí insolvenčního soudu, jsou zahrnuty v jeho odměně (např. náklady na personální a materiální vybavení, které musí být přiměřené povaze, rozsahu a složitosti správcovy praxe dle § 13a ZIS). Ve výjimečných případech mohou být tyto náklady hrazeny z majetkové podstaty se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru. Výjimečnost tohoto postupu musí správce odůvodnit ve své žádosti. Základní či běžné činnosti se opakují v každém insolvenčním řízení, přičemž aby náklady na ně mohly být hrazeny z majetkové podstaty, musí se jednat o náklady v příčinné souvislosti s daným řízením (musí se jednat

¹⁸⁸ O. Řeháček a M. Vrba in. SPRINZ, P., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 112.

o náklady zvláštní). Pokud není věřitelský výbor ustaven nebo je věřitelský nefunkční, pak jeho souhlas nahrazuje insolvenční soud ve smyslu § 66 IZ.

4.2.1. *Předběžný a následný souhlas*

Náklady na mimořádné činnosti dle § 39 odst. 3 IZ, které je nutno vykonat s ohledem na náročnost a rozsah konkrétního insolvenčního řízení, mohou být hrazeny z majetkové podstaty pouze se souhlasem věřitelského výboru. Konkrétně tedy rozlišujeme činnosti základní, k jejichž výjimečné delegaci na účet majetkové podstaty se vyžaduje souhlas insolvenčního soudu a věřitelského výboru, a činnosti mimořádné, pro jejichž delegaci na úkor majetkové podstaty postačí předběžný souhlas věřitelského výboru.

Podle konstantní judikatury vycházející z jazykového znění § 39 odst. 3 IZ musí být souhlas udělen předem, jinak nelze náklady hradit z majetkové podstaty.¹⁸⁹ Ve vztahu k základním činnostem však časový horizont pro udělení souhlasu upraven není, a proto někteří autoři dovozují, že souhlas může být udělen také dodatečně, například ve formě schválení konečné zprávy v konkurzu.¹⁹⁰ Podle T. Jirmáska by se však mělo jednat o souhlas předběžný, protože se tím posiluje kontrolní funkce souhlasu.¹⁹¹ S uvedeným názorem T. Jirmáska souhlasím, protože dle mého názoru lépe odpovídá smyslu a účelu institutu souhlasu s hrazením nákladů vynaložených na třetí osoby, kterým je právě kontrolní funkce. Podle zvláštní části důvodové zprávy k IZ platí, že: *„ustanovení 39 odst. 2 osnovy postihuje (jako obecně nežádoucí) praxi, kterou správce přenáší za úplatu na jiné osoby výkon těch činností, pro jejichž zvládnání byl do funkce ustanoven, přičemž tak činí nikoli na úkor své odměny, nýbrž na úkor majetkové podstaty a tudíž v konečném důsledku na úkor věřitelů. S dílčími zpřesněními jde o období stávajícího § 8 odst. 3 poslední věty ZKV,“ podle kterého „činnosti, k nimž je správce povinen, může správce zadat třetím osobám na účet podstaty jen se souhlasem věřitelského*

¹⁸⁹ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 VSOL 760/2018-B61 ze dne 28. ledna 2019.

¹⁹⁰ ŘEHÁČEK, O. a VRBA, M. in: SPRINZ, P., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 111.

¹⁹¹ JIRMÁSEK, T. *Náklady na činnosti, ke kterým je insolvenční správce povinen ze zákona*. epravo.cz [online], 11. 1. 2016 [cit. 1. 11. 2023], <https://www.epravo.cz/top/clanky/naklady-na-cinnosti-ke-kterym-je-insolvencni-spravce-povinen-ze-zakona-99894.html?mail>.

výboru.¹⁹² Předběžný souhlas by však neměl být vyžadován v případě neodkladných a neopakovatelných situací, když není z objektivních důvodů možné souhlas dopředu opatřit.¹⁹³

Judikatura není v této věci ustálená. Jako předběžný souhlas dle § 39 odst. 2 IZ jej vyhodnotil Vrchní soud v Olomouci, podle kterého je souhlas s náklady na základní činnosti vyžadován předem, přičemž v dané věci byl souhlas obdržen až následovně.¹⁹⁴ Jiný senát téhož soudu však předběžný souhlas nevyžadoval, ale postačil mu souhlas následný (uvedené rozhodnutí bude ještě rozebráno dále).¹⁹⁵

Pro posouzení, zda se bude postupovat podle § 39 odst. 2 nebo odst. 3 IZ je tak na prvním místě nutné vyhodnotit, zda delegovaná činnost je činností běžnou, základní povinností insolvenčního správce, anebo mimořádnou, jejíž nutnost je dána povahou a náročností daného insolvenčního řízení. Druhým krokem pak bude posouzení, zda se v daném případě jedná o náklady účelně vynaložené (v obou případech delegace platí, že využití poradců musí být účelné a hospodárné).¹⁹⁶ Pokud je souhlas jednou dán, nezabývá to insolvenčního správce povinností kontrolovat účelnost a hospodárnost nákladů na třetí osoby. V opačném případě se vystavuje riziku, že mu budou náklady jako neúčelně vynaložené zpětně doučtovány formou snížení odměny dle § 38 odst. 3 IZ.

Posouzení, zda se v konkrétním případě jedná o činnost základní nebo mimořádnou, je v prvé řadě odpovědností insolvenčního správce. V praxi dochází k případům, kdy jsou náklady na poradce schvalovány v režimu § 39 odst. 2 IZ, ačkoliv se jedná o náklady za mimořádné činnosti s běžným řízením nesouvisející. V této souvislosti řešil Vrchní soud v Olomouci povahu nákladů za rekonstrukci účetnictví.¹⁹⁷ Soud prvního stupně náklady ex post schválil v režimu § 39 odst. 2 IZ, přičemž v odůvodnění uvedl, že se jednalo o mimořádnou situaci, a proto bylo účelné externí poradce pro účely rekonstrukce dlužníkovy účetnictví využít. Vrchní soud uvedené rozhodnutí zrušil pro jeho vnitřní rozpornost, protože v režimu § 39 odst. 2 IZ se schvalují pouze náklady na činnosti základní, ke kterým je insolvenční správce povinen ze zákona nebo rozhodnutí insolvenčního soudu. V dané věci tak insolvenční správce

¹⁹² Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

¹⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2550/2013 ze dne 26. února 2014.

¹⁹⁴ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci 2 VSOL 420/2020-B78 ze dne 30. listopadu 2020.

¹⁹⁵ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 4 VSOL 462/2021-B42 ze dne 27. října 2021.

¹⁹⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 VSPH 420/2012 ze dne 17. září 2012.

¹⁹⁷ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 4 VSOL 462/2021-B42 ze dne 27. října 2021.

ztratil právo na jejich náhradu z majetkové podstaty, protože se jednalo o náklady za činnosti mimořádné, k jejichž schválení se striktně vyžaduje souhlas předběžný.

4.2.2. Základní činnosti

Za základní činnosti insolvenčního správce je třeba považovat ty činnosti, ke kterým je správce povinen ze zákona anebo dle rozhodnutí insolvenčního soudu. Za takové činnosti lze považovat zejména činnosti spojené s nakládáním s majetkovou podstatou dle demonstrativního výčtu v § 228 IZ (např. vymáhání dlužníkových pohledávek) a činnosti směřující k zachování, účelnému využívání nebo rozmnožení majetkové podstaty dle demonstrativního výčtu v § 229 IZ.¹⁹⁸ Dále pak činnosti spojené se zjišťováním majetkové podstaty dle § 209 IZ, přezkum přihlášených pohledávek, vedení incidenčních sporů, dohled nad dlužníkem v reorganizaci a plnění informačních povinností ve vztahu k věřitelským orgánům či insolvenčnímu soudu, a především také zpeněžování majetkové podstaty dle § 286 IZ.¹⁹⁹

Ke zpeněžování majetkové podstaty se vyslovil Nejvyšší soud. V dané věci bylo předmětem posouzení nákladů za zpeněžování majetkové podstaty mimo dražbu. Podle Nejvyššího soudu se jedná o činnosti základní. Zdůraznil, že: *„Zadat splnění této činnosti jiným osobám na účet majetkové podstaty může insolvenční správce jen se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru“*.²⁰⁰ Uvedený závěr se tak uplatní na všechny způsoby zpeněžování majetkové podstaty dle § 289 odst. 1 IZ (zpeněžování veřejnou dražbou podle zákona o veřejných dražbách²⁰¹; prodejem movitých a nemovitých věcí podle OSŘ o výkonu rozhodnutí; dražbou soudním exekutorem podle exekučního řádu²⁰²).

Dále Nejvyšší soud dovodil, že základní činností související se správou majetkové podstaty je také povinnost insolvenčního správce vést účetnictví nebo podávat daňová přiznání.²⁰³ Mezi základní činnosti zařadil Vrchní soud v Praze také činnosti související se

¹⁹⁸ Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 VSOL 1293/2014-B74 ze dne 24. března 2015.

¹⁹⁹ Rozsudek Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 139 ICm 2442/2015 ze dne 24. září 2015.

²⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 94/2018 ze dne 28. května 2020.

²⁰¹ Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰² Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád).

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2631/2012 ze dne 30. října 2014.

skončením insolvenčního řízení.²⁰⁴ V dané věci soud odmítl argumenty insolvenční správkyňe, která namítala, že chybným postupem insolvenčního soudu bude muset dohledat nekontaktního dlužníka po skončení insolvenčního řízení, přičemž tyto činnosti nejsou zahrnuty v její odměně, a tím je popřeno její právo na spravedlivou odměnu za vykonanou práci.

4.2.3. *Mimořádné činnosti*

Účelnost nákladů na mimořádné činnosti posuzuje v první fázi výlučně věřitelský výbor. Insolvenční soud však účelnost nákladů může posoudit v rámci své dohledací činnosti. Souhlas věřitelského výboru má formu usnesení, k jehož přijetí se musí vyslovit většina ve smyslu § 58 odst. 3 IZ. Zároveň však platí, že schůze věřitelů coby nejvyšší orgán věřitelů, si může ve smyslu § 46 odst. 2 IZ vyhradit do své působnosti cokoliv, co patří do působnosti věřitelských orgánů (tedy i udělování souhlasu ve smyslu § 39 odst. 3 IZ). Pokud má insolvenční soud možnost zrušit ve smyslu § 54 IZ usnesení schůze věřitelů pro jeho rozpor se společným zájmem věřitelů, tím spíše má pravomoc zrušit usnesení věřitelského orgánu pro jeho rozpor se společným zájmem věřitelů. Aplikováno na § 39 odst. 3 IZ, pokud by soud došel k závěru, že věřitelský výbor udělil souhlas s hrazením nákladů na mimořádné činnosti majetkové podstaty v rozporu s požadavkem účelnosti, pak by se jednalo o jednání v rozporu se společným zájmem věřitelů a soud by jej mohl zrušit s účinky *ex tunc*. Insolvenční správce by tak byl povinen k doplacení nákladů na externí poradce do majetkové podstaty, pokud již byly odčerpány.

4.2.4. *Náklady na externí poradce Sberbank CZ, a.s. v likvidaci*

Insolvenční správkyňe Sberbank CZ, a.s. v likvidaci požadovala návrhem ze dne 25. srpna 2022 po prozatímním věřitelském výboru schválení nákladů na externí poradce v režimu § 39 odst. 2, 3 IZ. Konkrétně insolvenční správkyňe požadovala schválení části nákladů za využití odborných poradců s *přípravou provedením prodeje* majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužnice v režimu § 39 odst. 2 (s horním limitem 2 mil. Kč) a částečně v režimu § 39 odst. 3 IZ (s horním limitem 50 mil. Kč).²⁰⁵ V tomto ohledu tak zjevně insolvenční správkyňe respektovala již citovanou judikaturu Nejvyššího soudu, podle které

²⁰⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 VSPH 152/2022 ze dne 6. května 2022.

²⁰⁵ Bod 3.33 Zápisu z druhého jednání prozatímního věřitelského výboru Sberbank, a.s. v likvidaci, dostupné online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12575/2022-B13.

se činnosti spojené s prodejem majetkové podstaty řadí jako základní činnosti insolvenčního správce do režimu § 39 odst. 2 IZ.²⁰⁶ O návrhu na schválení nákladů na externí poradce se prozatímní věřitelský výbor téhož dne neusnesl. V dalším návrhu ze dne 31. srpna 2022 insolvenční správce požadovala po prozatímním věřitelském výboru schválení nákladů na externí poradce výlučně již v režimu § 39 odst. 3 IZ, přičemž požadovala horní limit navýšený na 60 mil. Kč.²⁰⁷ V této souvislosti je zajímavé zdůvodnění insolvenční správce, která podmiňovala zahájení prodejního procesu schválením požadovaných nákladů na externí poradce prozatímním věřitelským výborem.²⁰⁸ K tomu uvedla, že: *„Prozatímní věřitelský výbor nicméně neschválil náklady na právní, ekonomické a jiné poradce v souvislosti s přípravou a provedením předmětu prodeje, čímž mi efektivně zabránil s takovým prodejem započít.“*²⁰⁹

V této souvislosti nutno dodat, že náklady na externí poradce byly nakonec v režimu § 39 odst. 3 IZ prozatímním věřitelským výborem schváleny, nicméně procesní obranu insolvenční správce považuji za absurdní. Insolvenční správce se totiž nemůže zbavit své odpovědnosti a přenést ji na prozatímní věřitelský výbor. Sdělení správce je zjevně v rozporu s povinností insolvenčního správce postupovat v insolvenčním řízení svědomitě a s odbornou péčí dle § 36 odst. 1 IZ. Zpeněžování majetkové podstaty je totiž činností, která je zjevně ve společném zájmu věřitelů, kterému musí dát insolvenční správce přednost před zájmem vlastním dle poslední věty § 36 odst. 1 IZ. V této souvislosti je zajímavé, proč požadovala úhradu části nákladů v prvním návrhu v režimu § 39 odst. 2 IZ. V dané věci bylo schváleno zpeněžení části majetkové podstaty (úvěrového portfolia) mimo dražbu dle § 289 odst. 1 IZ. Náklady související s prodejem majetkové podstaty prodejem mimo dražbu dle § 289 odst. 1 IZ by měly být hrazeny z odměny insolvenčního správce ve smyslu § 39 odst. 2 IZ. Jinými slovy, pokud prozatímní věřitelský výbor nedal souhlas s hrazením nákladů na externí poradce z majetkové podstaty, nemůže to znamenat, že insolvenční správce nemohla dělat svou práci a že mohla podmínit další postup ohledně zpeněžování majetkové podstaty schválením nákladů na externí poradce.

²⁰⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 94/2018 ze dne 28. května 2020.

²⁰⁷ Část B Návrhu skupiny věřitelů ze dne 11. září 2022 dostupného online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12575/2022-B26.

²⁰⁸ C2 odst. 13 Zprávy o dosavadní činnosti prozatímního věřitelského výboru ze dne 22. září 2022 dostupné online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12572/2022-B82.

²⁰⁹ Část V. odst. 18 Vyjádření insolvenční správce k návrhu B26 dostupné online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12572/2022-B87.

Domnívám se, že z uvedených důvodů je proto dán prostor pro snížení konečné odměny insolvenční správkyne dle § 38 odst. 3 IZ pro zaviněné porušení povinností správce dle § 36 odst. 1 IZ. Ještě v poměrech ZKV Nejvyšší soud došel k závěru, že: „*O situaci, kdy bude důvod konkurzní odměnu zcela odepřít, půjde typově tehdy, bude-li již v době rozhodování soudu o této odměně prokázáno, že správce konkurzní podstaty jednal v konkurzu úmyslně proti společnému zájmu věřitelů a proti účelu a cíli konkurzu vyjádřenému v ustanoveních § 1 odst. 1 a § 2 odst. 3 KV, vědomě tak porušuje povinnost postupovat při výkonu funkce s odbornou péčí (§ 8 odst. 2 KV).*“²¹⁰ Platí přitom subsidiarita mezi částečným snížením odměny a jejím úplným odepřením (jako prostředek *ultima ratio*). V daném případě si nemyslím, že jednání správkyne dosáhlo intenzity umožňující úplné odepření odměny, zejména s ohledem na skutečnost, že ke zpeněžení majetkové podstaty lze přistoupit až po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkurzu dle § 283 odst. 2 IZ. Nicméně podmínění postupu prodeje mimo dražbu schválením nákladů na externí poradce, čímž došlo k vytvoření nátlaku na prozatímní věřitelský výbor, považuji za rozporné s požadavkem odborné péče dle § 36 odst. 1 IZ.

Na základě těchto argumentů se domnívám, že je založen důvod pro budoucí snížení odměny insolvenční správkyne. T. Jirmásek uvádí, že: „*Subjektivní důvody pro snížení odměny insolvenčního správce mají původ právě v porušení správcových povinností. Je nerozhodné, zda se jedná o povinnosti dané zákonem insolvenčním nebo jiným, či dokonce podzákonným předpisem, nebo o povinnosti správci uložené soudním rozhodnutím nebo věřitelským výborem či zajištěným věřitelem (v mezích jejich působnosti).*“²¹¹ A dále k subjektivním důvodům snížení odměny uvádí, že: „*Důvodem pro snížení odměny insolvenčního správce je jakékoliv jeho (ne)jednání, které může mít (či dokonce má) vliv na rychlost anebo výši uspokojení pohledávek insolvenčních věřitelů a na rychlost a kvalitu insolvenčního řízení.*“²¹²

4.2.4.1 Úvahy pro legislativní změny

Domnívám se, že pro posílení právní jistoty by bylo účelné, aby § 39 odst. 2 IZ výslovně vyžadoval předběžný souhlas insolvenčního soudu a věřitelského výboru, byť se dá tento požadavek dovodit výkladem. Pokud má souhlas plnit kontrolní funkci, pak je časový okamžik

²¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze, sp. zn. 29 Odo 1802/2006 dne 22. října 2009.

²¹¹ JIRMÁSEK, T. In: JIRMÁSEK, T.. *Odměna insolvenčního správce*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 69, marg. č. 24 [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

²¹² JIRMÁSEK, T. In: JIRMÁSEK, T.. *Odměna insolvenčního správce*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 75, marg. č. 41 [Dostupné online na C.H. Beck; navštíveno dne 1. listopadu 2023].

jeho udělení zcela zásadní, protože klade na insolvenční správce povinnost si náklady na externí poradce důkladněji obhájit.

Dále považuji za vhodné doplnit § 54 IZ o pravomoc insolvenčního soudu zrušit usnesení věřitelského výboru, kterým uděluje souhlas ke schválení nákladů na mimořádné činnosti v režimu § 39 odst. 3 IZ. V kontextu řízení dlužnice Sberbank CZ, a.s. v likvidaci byly souhlasem předběžného věřitelského výboru schváleny některé náklady na základní činnosti, ke kterým je ze zákona a dle názoru Nejvyššího soudu potřeba souhlasu také insolvenčního soudu v režimu § 39 odst. 2 IZ. Došlo tím tak k faktickému obcházení zákona.

Závěr

Insolvenční právo představuje komplexní soubor právních norem, jejichž smyslem je v kontextu obchodních korporací řešit úpadek dlužníka při co nejnižších nákladech. Cílem této práce bylo odpovědět na výzkumnou otázku: „*Snižuje insolvenční právo efektivně náklady řízení?*“ Pro její zodpovězení jsem se od obecného úvodu v první kapitole přesunul až k analýze konkrétních institutů insolvenčního zákona. Popsal jsem, jakým způsobem je nastavené odměňování insolvenčního správce a způsob, jakým může insolvenční správce delegovat náklady na některé činnosti na majetkovou podstatu.

První kapitola byla věnována úvodním souvislostem insolvenčního řízení. Představil jsem několik pohledů na insolvenční řízení, z nichž každý jednotlivě popisuje různé účely insolvenčního řízení. Důraz byl kladen na pohled ekonomický, který chápe insolvenční řízení jako nástroj pro přesun reziduálního nároku ze společníků na věřitele s cílem činit tak při co nejnižších nákladech. Bylo vysvětleno, že náklady úpadku v této souvislosti zatěžují reziduální nárok a snižují poměrné uspokojení věřitelů. V těchto souvislostech jsem představil z mého pohledu nejvýznamnější zásady insolvenčního práva, a to zásadu maximalizace poměrného uspokojení věřitelů a zásadu hospodárnosti a rychlosti. Zásadu rychlosti v insolvenčním řízení jsem pojmenoval jako akcelerovanou zásadu rychlosti oproti zásadě rychlosti civilního řízení, protože rychlé řešení dlužníkového úpadku omezuje časový horizont pro vznik dodatečných nákladů úpadku, které jdou na rub dosažení maximalizace poměrného uspokojení věřitelů. Uzavřel jsem, že insolvenční řízení směřuje k vyřešení dlužníkového úpadku způsobem, jakého by bylo možné dosáhnout fiktivní dohodou mezi věřiteli. V této souvislosti jsem představil normativní teorii implicitní dohody, která popisuje výhody kolektivního řešení dlužníkového úpadku jako šetření strategických a administrativních nákladů a nákladů plynoucích ze ztráty agregované hodnoty majetkové podstaty. V závěru první kapitoly jsem popsal různé příčiny dlužníkového úpadku a význam pro jejich rozlišování.

Ve druhé kapitole jsem se nejprve zabýval konkrétními náklady řízení. Zabýval jsem se náklady obecnými, které nese stát, a náklady zvláštními, které nesou účastníci řízení. Zvláštním nákladům řízení byla v kontextu insolvenčního řízení věnována zvláštní pozornost, protože do této kategorie spadají také náklady úpadku v širším smyslu. Tyto náklady jsem rozdělil na náklady přímé, které souvisí s využíváním třetích osob při řešení dlužníkového úpadku, a na náklady nepřímé, jako náklady obětované příležitosti. V této souvislosti jsem popsal, jaké druhy nepřímých nákladů vznikají, a představil jsem výsledky vybraných empirických výzkumů zkoumajících nepřímé náklady úpadku a jejich vliv na kapitálovou strukturu

obchodních korporací. Uzavřel jsem, že přímé a nepřímé náklady představují cenu za využití nástroje insolvenčního řízení pro přesun reziduálního nároku ze společníků na věřitele a ve svém souhrnu obvykle dosahují 10-20% hodnoty společnosti, kterou měla před zahájením insolvenčního řízení.

V kapitole třetí jsem se výlučně zabýval nejvýznamnějším přímým nákladem úpadku, a to odměnou insolvenčního správce a jejím nastavením v účinné právní úpravě. V této souvislosti jsem popsal postavení insolvenčního správce a jeho roli v průběhu insolvenčního řízení, včetně jeho motivace ve vztahu k odměně. Uzavřel jsem, že nastavení způsobu výpočtu odměny insolvenčního správce v konkurzu motivuje správce k přijímání optimálních rozhodnutí. Důvodem je skutečnost, že způsob výpočtu odměny správce je navázán na částku k vydání zajištěným a nezajištěným věřitelům, čímž se insolvenční správce přímo podílí na výnosu z efektivních rozhodnutí a dochází tak k systémovému snižování nákladů úpadku.

Ve čtvrté kapitole jsem využil závěry druhé a třetí kapitoly pro zkoumání nákladů na využití třetích osob v insolvenčním řízení. Konkrétně jsem se zabýval institutem hrazení nákladů na třetí osoby v režimu § 39 odst. 2, 3 IZ. Upozornil jsem na problém nedostatečného legislativního vymezení mimořádných činností a na možné obcházení zákona insolvenčními správci, kteří mají přirozenou motivaci schvalovat náklady v režimu mimořádných činností. V této souvislosti jsem doporučil, jakým způsobem by mohlo dojít k legislativním změnám. Dále jsem se ve čtvrté kapitole zabýval argumenty insolvenční správkyně Sberbank CZ, a.s. v likvidaci, které přednesla v návrhu na schválení nákladů na své externí poradce, a popsal proces jejich schvalování.

V těchto souvislostech jsem došel k závěru, že české insolvenční právo ve vztahu k odměně insolvenčního správce a nákladů na externí poradce snižuje náklady úpadku.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

ALTMAN, E., A Further Empirical Investigation of the Bankruptcy Cost Question. *The Journal of Finance*, září 1984, svazek 39, číslo 4.

ALTMAN, E., HOTCHKISS, E., *Corporate Financial Distress and Bankruptcy: Predict and Avoid Bankruptcy, Analyze and Invest in Distressed Debt*. 3. vydání. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2006.

ANDRADE, G., KAPLAN S., How costly is Financial (Not Economic) Distress? Evidence from Highly Leveraged Transactions that Became Distressed. *The Journal of Finance*, Vol. LIII, No. 5.

BREALEY, R., A., MYERS, S., C. a ALLEN, F., *Principles of corporate finance*. 13. vydání. New York: nakladatelství McGraw-Hill, 2020.

BRIS, A., WELCH, I., ZHU, N., The Costs of Bankruptcy: Chapter 7 Liquidation versus Chapter 11 Reorganization. *The Journal of Finance*, Jun. 2006, vol. 61, No. 3 (Jun., 2006).

DUŠEK, L., MONTAG, J. Ekonomický přístup ke zkoumání práva: přehled metodologie a nástin příležitostí pro výzkum v České republice. *Jurisprudence*, 2016, č. 6, str. 39–48.

Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Důvodová zpráva zákona č. 334/2012 Sb., kterým se mění insolvenční zákon a občanský soudní řád.

EASTERBROOK, F. H., FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge (MA): Harvard University Press, 1991.

FINCH, V. *Corporate Insolvency Law: Perspective and Principles*. Second edition (2009). Cambridge: University Press.

HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. a kol. *Insolvenční zákon. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.

HOLMAN, R. in: HOLMAN, R. *Ekonomie*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016.

HUBKOVÁ, P. § 513 In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol., *Občanský zákoník*. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023..

JACKSON, T., Bankruptcy, Non-Bankruptcy Entitlements, and the Creditor's Bargain. *The Yale Law Journal*, 1982, roč. 91, č. 5.

JACKSON, T., *Bankruptcy Law and Collective Action*. Washington, D. C.: Harvard University Press, 1986

JACKSON, T., SCOTT, R. On the Nature of Bankruptcy: An Essay on Bankruptcy Sharing and the Creditors' Bargain. *Virginia Law Review*, 1989, svazek 75, č. 2, str. 155 - 204

JIRMÁSEK, T. Odměna insolvenčního správce. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck 2021

KNAPP, V.: Teorie práva, 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 1995

KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019

KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.

KOZÁK, J., BROŽ, J., DADAM, A., STANISLAV, A., STRNAD, Z., ZRŮST, L., ŽIŽLAVSKÝ, M. Insolvenční zákon. Komentář. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.

KOZÁK, J., DAMAN, A., PACHL, L., Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář. Praha: ASPI, a.s., 2008.

MELZER, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

MORAVEC, T., KOTOUČOVÁ, J. a kol. Insolvenční zákon. (komentář) 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021.

PARISI, F. The Language of Law and Economics. A Dictionary. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.

PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. Občanský zákoník. 2. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

RICHTER, T. in. Insolvenční právo. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2017.

SENBET, L. W., WANG, T. Y., Corporate Financial Distress and Bankruptcy: A Survey (2012).

SMRČKA, L., PLAČEK, J., SCHÖNENFELD, J., LOUDA, L., Insolvenční řízení (očekávání, reality a budoucnost insolvenčního zákona). Praha: Professional Publishing, 2016.

SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023.

SPRINZ, P., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. Insolvenční zákon. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019.

SUTHERLAND, J., R., The Ethics of Bankruptcy: A Biblical Perspective. Journal of Business Ethics (1988) náklad 7, číslo 12, str. 923.

SVOBODA, K. in: SVOBODA, K., M. HROMADA, J. LEVÝ, D. VLÁČIL, Š. TLÁŠKOVÁ a T. PIRK. Náklady řízení. V Praze: C.H. Beck, 2017.

ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P., ŠUK, P., Zákon o obchodních korporacích, (komentář), 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

UNCITRAL. Legislative guide on Insolvency Law. (2004).

VALENTA, L., *Analýza reorganizací v České republice v letech 2008 – 2020*. Diplomová práce (Ing.) Praha, 2021. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta podnikohospodářská, Katedra strategie. Obhájeno 9. června 2021.

WEISS, L., A., Bankruptcy Resolution: Direct costs and violation of priority claims (1990) *The Journal of Finance Economics* Vol 27, 1990.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. *Civilní právo procesní*. Díl první: řízení nalézací. 9. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2018.

WRUCK, K., Financial Distress, Reorganisation and Organisational Efficiency (1990). *The Journal of Finance Economics* Vol. 27, 1990.

ZEZULKA, O. O postavení insolvenčního správce. *Právní rozhledy*, 2019, č. 21.

ZIMA, P., *Oceňování podniků v právní praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016.

Seznam internetových zdrojů

BLOOMENTHAL, A. Negative Goodwill (NGW): Definition, Examples, and Accounting. In: Investopedia.

DURAŇOVÁ, P. Šikanózní insolvenční návrh a pověst právnické osoby. In: *Epravo.cz* [online], 23. března 2018, 2018, Dostupné na: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjPyKHateSCAxVBhf0HHTklCxcQFnoECBQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.epravo.cz%2Ftop%2Fclanky%2Fsikanozni-insolvenni-navrh-a-povest-pravnicke-osoby-107300.html&usg=AOvVaw00xB0vTuDfUUaRRJ9eqfNg&opi=89978449>

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR.

BROULÍK, J., BARTOŠEK, J. Ekonomický přístup k právu. In: *Epravo.cz* [online], 19. října 2015. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/ekonomicky-pristup-k-pravu-99286.html>

Seznam judikatury

Jednotlivá soudní rozhodnutí jsou řazena v pořadí, ve kterém se objevují v textu práce, a s uvedením odkazu na poznámku pod čarou, ve kterém jsou citována.

Ústavní soud

<i>Spisová značka:</i>	<i>Odkaz:</i>
Nález Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 504/03 ze dne 25. listopadu 2003	5
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 3271/13 ze dne 6. února 2014	20
Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 23/14 ze dne 11. července 2017	35
Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 19/09 ze dne 27. července 2010	38
Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 14/10 ze dne 1. července 2010	42
Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV. ÚS 36/04 ze dne 20. dubna 2004	45
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 686/15 ze dne 21. dubna 2015	89
Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3000/11 ze dne 10. ledna 2012	96
Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 292/07 ze dne 9. června 2009	97
Nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. 36/01 ze dne 25. června 2002	130
Nález Ústavního soudu, sp. zn. 14/10 ze dne 13. července 2010	131
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 2795/22 ze dne 15. listopadu 2022	175
Usnesení Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 1101/19 ze dne 2. května 2019	175

Nejvyšší soud

<i>Spisová značka:</i>	<i>Odkaz:</i>
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 5640/2015 ze dne 28. června 2017	14
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 14/2012 ze dne 29. dubna 2014	56
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 19/2011 ze dne 30. dubna 2014	59
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2214/2010, ze dne 19. června 2012	62
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 28 Cdo 5415/2014 ze dne 29. září 2015	90
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 31 Cdo 488/2009 ze dne 15. června 2011	94
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 172/2017 ze dne 28. února 2018	100
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 5640/2015 ze dne 28. 6. 2017	111
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 22/2021 ze dne 5. května 2021	122

Nejvyšší soud

<i>Spisová značka:</i>	<i>Odkaz:</i>
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 29/2013 ze dne 28. května 2015	125
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 32/2010 ze dne 29. září 2010	127
Usnesená Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 819/2018 ze dne 26. dubna 2018	136
usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 118/2016 ze dne 28. července 2016	142
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 30/2010 ze dne 20. ledna 2011	144
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 4201/2010 ze dne 31. října 2012	156
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 79/2017 ze dne 8. března 2016	156
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 122/2018-27 ze dne 28. července 2020	162
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 180/2017 ze dne 29. července 2019	164
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 7/2015 ze dne 31. ledna 2017	165
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 66/2018 ze dne 30. června 2020	166
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne, sp. zn. 29 NSČR 54/2013 30. září 2015	167
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 117/2019 ze dne 28. ledna 2021	168
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 122/2018 ze dne 28. července 2020	171
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 129/2018 ze dne 28. května 2020	172
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 45/2015 ze dne 31. ledna 2017	174
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 49/2014 ze dne 28. července 2016	176
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 5 Tdo 1412/2007 ze dne 27. března 2008	177
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2737/2014 ze dne 31. ledna 2017	177
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2363/2011 ze dne 29. dubna 2013	179
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 ICdo 49/2014 ze dne 28. července 2016	181
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 1262/2006 ze dne 30. července 2008	183
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 1356/2011 ze dne 22. června 2012	183
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2531/2008 ze dne 30. října 2008	186

Nejvyšší soud

<i>Spisová značka:</i>	<i>Odkaz:</i>
Usnesení Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 1773/2006 ze dne 6. května 2008	187
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2550/2013 ze dne 26. února 2014	193
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 94/2018 ze dne 28. května 2020	200
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Cdo 2631/2012 ze dne 30. října 2014	203
Rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 NSČR 94/2018 ze dne 28. května 2020	206
Usnesení Nejvyššího soudu ze, sp. zn. 29 Odo 1802/2006 dne 22. října 2009	210

Vrchní soudy

<i>Spisová značka:</i>	<i>Odkaz:</i>
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 1681/2012 ze dne 2. července 2013	146
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 381/2015 ze dne 19. ledna 2016	155
Usnesení Vrchního soudu v Praze 3 VSPH 1038/2022-B-37 ze dne 29. září 2022	163
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 3 VSPH 669/2012 ze dne 13. prosince 2012	169
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 4 VSPH 40/2015 ze dne 2. dubna 2015	173
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 VSOL 760/2018-B61 ze dne 28. ledna 2019	189
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 2 VSOL 420/2020-B78 ze dne 30. listopadu 2020	194
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 4 VSOL 462/2021-B42 ze dne 27. října 2021	195,197
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 VSPH 420/2012 ze dne 17. září 2012	196
Usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp. zn. 3 VSOL 1293/2014-B74 ze dne 24. března 2015	198
Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 2 VSPH 152/2022 ze dne 6. května 2022	204

Jiné

Spisová značka:

Odkaz:

Rozsudek Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 139 Icm 2442/2015 ze dne 24. září 2015 199

Zápisu z druhého jednání prozatímního věřitelského výboru Sberbank CZ, a.s. v likvidaci, dostupné online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12575/2022-B13MSPH 95 INS 12575/2022-B13 205

Návrh skupiny věřitelů Sberbank CZ, a.s. v likvidaci ze dne 11. září 2022 dostupného online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12575/2022-B26 207

Zpráva o dosavadní činnosti prozatímního věřitelského výboru Sberbank CZ, a.s. v likvidaci ze dne 22. září 2022 dostupné online v insolvenčním rejstříku pod, sp. zn. MSPH 95 INS 12572/2022-B82 208

Abstrakt

Tato práce se zabývá otázkou, zda insolvenční právo efektivně snižuje náklady úpadku v kontextu insolvenčního řízení obchodních korporací. Autor nejprve vymezuje ekonomické základy insolvenčního práva a zdůrazňuje jeho cíl jako dosažení maximalizace poměrného uspokojení věřitelů. První kapitola se věnuje úvodním souvislostem insolvenčního řízení a klade důraz na ekonomický pohled, který chápe insolvenční řízení jako nástroj pro přesun reziduálního nároku ze společníků na věřitele za co nejnižších nákladů. Náklady za využití tohoto nástroje autor označuje za náklady úpadku. Druhá kapitola popisuje jednotlivé druhy nákladů civilního řízení a jejich vztah k insolvenčnímu řízení. Dále se autor v kapitole zabývá přímými a nepřímými náklady úpadku, přičemž za nejvýznamnější přímé náklady úpadku jsou identifikovány náklady na odměnu insolvenčního správce a náklady na využití externích poradců. Třetí kapitola popisuje postavení insolvenčního správce a jeho roli v insolvenčním řízení, včetně způsobu jeho odměňování. Autor analyzuje, zda nastavený výpočet odměny insolvenčního správce se vypořádává s problémem pána a správce a motivuje správce k přijímání optimálních rozhodnutí. Ve čtvrté kapitole autor popisuje rozdíl mezi základními a mimořádnými činnostmi insolvenčního správce. Dále kapitola popisuje, jakým způsobem může insolvenční správce dosáhnout přesunu nákladů na tyto činnosti na majetkovou podstatu. V závěru kapitoly čtvrté autor analyzuje argumenty insolvenční správkyně pro schválení nákladů na externí poradce z jedné živé insolvenční kauzy.

Klíčová slova:

Náklady úpadku; Insolvenční řízení; Insolvenční právo; Odměna insolvenčního správce; Náklady na externí poradce; Přímé a Nepřímé náklady úpadku

Abstract

This work deals with the question of whether insolvency law effectively reduces the cost of bankruptcy in the context of insolvency proceedings of commercial corporations. The author first defines the economic foundations of insolvency law and emphasizes its goal as a maximalization of the creditor's wealth. The first chapter focuses on the initial context of insolvency proceedings and emphasizes an economic perspective that views insolvency proceedings as a mechanism for shifting a residual claim from shareholders to creditors at the lowest costs. The author describes the costs of using this mechanism as the costs of bankruptcy. The second chapter describes what kind of costs are associated to the civil proceedings. Subsequently the author elaborates on the relationship in between the civil proceeding costs and insolvency proceeding costs. The rest of the second chapter is dedicated to the direct and indirect costs of bankruptcy. The costs of the insolvency trustee and the costs of using external advisors are identified as the most important direct bankruptcy costs. The third chapter Describes the position of the insolvency trustee and his role in insolvency proceedings, including the method of its remuneration. The Author analyzes whether the set calculation of the insolvency administrator's remuneration deals with the problem of the principal – agent problem and whether it motivates the trustee to undertake optimal decisions. In the fourth chapter, the author describes the difference between the basic and extraordinary activities of the insolvency trustee. Furthermore, the fourth chapter describes how the insolvency trustee can shift the costs of these activities to the insolvency estate. At the end of the chapter, the author analyzes the arguments of the insolvency trustee for approval of the costs of external advisors from a recent insolvency case.

Keywords:

Bankruptcy Costs; Insolvency Proceedings; Bankruptcy Law; Remuneration of the Insolvency Trustee; Expenses for External Advisors; Direct and Indirect Bankruptcy Costs